

CADAQUÉS.

VISTA DEL PORT.—Dibuix de D. P. Doria.

EXCURSIÓ
AL
MONASTIR DE SANT PERE DE RODA
Y
CASTELL DE SANT SALVADOR DE VERDERA.

3 AL 8 AGOST 1879.

Sortida de Cadaqués y visita á la Selva de Mar, Port de Santa Creu de la Selva, Llansá y Port-Bou.—(Viatje per mar.)

Trovántme estiuhejant en lo port de Cadaqués (1) ab mon amich y consoci En Pasqual Gódo, aprofitárem la oportunitat pera efectuar una excursió per la costa N. E.

(1) La descripció de la vila y port de Cadaqués será objecte d'una altre Memoria.—Volúm del any 1880.

ampurdanesa, tan rica en bellesas naturals y soperbas perspectives.

Dia 3 d' Agost.—A un matí calurós y á una mar calma y calitjosa, d' aquells dias caniculars en que tot se trova com aclaparat per la sofocant xafagor, y que aixís l' home com la meteixa naturalesa sembla no se atreveixin á dependrers d' un cert ensopiment anguniós; succehi, després de mitj-dia, un frescal vent de lleveig, que fou saludat per lo brunzir dels arbres y arbussos de las vehinas serras, vestintse lo espay inmens de la mar, despertat de sopte de son quietisme, d' un blau vivíssim y rissántse la abans cendrosa planura ab onas brillants com l' argent.

Embarcats en un lleuger llahut, (ab nostre company d' excursió En Rafel Pont, duenyo de la embarcació, y 'l noy Gil), que prop la platja, com neguitós, nos esperava tot juguinejant ab éll las inquietas marors, férem vela pera aprofitar las ratjadas del vent, que per venirnos de proa, deguérem voltejarlo.

Ab unas quantas bordadas nos haviam allunyat considerablement de la vila que blanquejava recolzada en lo peu del aspre Pení; trovant ben tost *Sa Arenella*, illa al extrém E. de la badia y lo ferreny illot d' *es Cucurucuch*, y aviat nos trovárem fora port, donant l' arreveurer als serrats que 'l forman y á las abrigadas calas y platjas que capri-xosamente lo brodan.

¡Quin espectacle més admirable 's desplegó allavors á nostra vista! D' allí enllá, de mitjorn á garbí, á la banda d' estribor, los rocáms del Montgó, los dels caps de Norfeu y Bagúr y los monolítichs *Bernats*, ab las illas Medas, s' allargan dins la mar; mentres á la part de solixent y Tramontana, á nostre babor, los pahorrosos serrats del Cap

de Creus, foradats de covas y pregonas calas, s' extenen com titànica muralla; per proa un inconmensurable semicircol tanca l' espay, y per fi, á popa, deixávam enrera los serrats del Pení, dels Bufadors y lo basáltich Puigferral, alsant demunt d' élls la altiva testa lo pich de Verdera ab lo ossament del castell de Sant Salvador.

Aviat lo fortíssim *trángul*, que feya saltar com galopant corcér la petita embarcació, nos distraqué de nostre embadaliment, advertintnos que anavam á passar prop las traydoras puntas dels Cayals, amagats *fürellóns* del cap de la Oliguera, contra 'ls que se esbotzavan las onas ab gran remor y neguitosa frisansa. Era cosa de veure las barrueras somsadas que donava lo llahut ab las empentas de las marors y la esbalotada corrent de la mar. Més d' una vegada semblava que una platejada ona volia abrigarnos ab son mantell de randa escumosa; mes, com arrepentida de son intent, s' escorria acotantse per sota lo feble llahut, alsantnos bruscamment pera ferlo lliscar per la rápida pendent de sa líquida esquena.

Lo brugit del vent y lo borboll aixordador de las marors, que com sirenas enfollidas anavan á rebótres' contra 'ls códols de la costa; la immensitat de la ondulant planura; lo puríssim espay en que hi suravan aperesidas bromas de plata y púrpura; los esqueys y timbas dels montanyáms costaners, que abrigan misteriosas calas; las illas y esculls, que arreu suran, pichs alterosos de serras sumergidas, á las que hi pujan á tomballóns las onadas, formavan un imponentíssim espectacle, impossível de descriure (1).

Fins davant lo cap de Creus, que apareix la proa d' un

---

(1) Las calas aludidas tenen per noms los següents. *Sa Algueria, Jun-*
VOLUM III.

vaixell titànich; forem juguina de las onas, que sovint nos escupiren rencuniosas de veures' sorpresas á nostre pás.

Al *virar*, envers Tramontana, davant lo Cap, no sens haver atalayat la capritxosa *órga* y *sa paroa de sa nau*, férem una llarga bordada d' algunas *brassas* mar endins pera millor péndre lo vent, que 'ns venia á las horas de popa.

Nos trobavam en las ayguas del golf de Lió, havent recorregut tres millas.

Lo golf s' extenia plá, llis y quiet com un inmensíssim llach, quals riberas á la banda de solixent se perdian al horisó, ovirantse las del Nort formadas per los pyrenáichs montanyams del Requesens y los estrebs maritims de las rossellonesas Alberas.

Llensats ab vertiginosa carrera, com sageta despresa del arch tibant, passárem frech á frech de las timbas del Cap de Creus, vegent presentarse y desapareixer soptadament com somni terrible, aquellas moles inmensas y estranyament arrestelladas. A llur contemplació reviu la tradició atlántica, y aquellas edats enbolcalladas en las tenebras de la prehistoria, se presentan ab totson misteri y grandesa. Aquells rocams llensats ab desórdre apocalíptich y confosament agrupats, sembla que esperan esser novament somoguts per altre terratrémol, com 'l que acompanyá lo gran incendi dels monts y boscos de Pyrene, retrayant á la memoria las gestas de Alcides geganti, de Gerió y Hércules y la atrevida lluyta dels Titans.

---

quet, sechs de Cudera, Guillola, estret ó freu de Culleró, Cala-torta, Cala-bona, Cala-jugadora, Sa fredosa, cala y cova del Infern, sota lo cap de Creus.—Las illas son: Messina, Sa Jarnera, Port-lligat, Junquet, Massa d' oro y Marl-blanca, aquésta davant lo Cap de Creus.

Aquells penyals senyalan lo vell sepulcre de la filla de Túbal, malhaurada aymia del fundador de Gades, qui:

...esmartelant de tímber y grops aquelles terres
 escrestant les montanyes, llevant als puigs lo front
 un mauseol alsáli de serres sobre serres
 que mal arrestellades fan gemegar lo mon.

(*L' Atlántida.—Cant I.*)

Si la freda reflexió no escolta las venerandas veus de la tradició, no pot lo cor deturar sos esbatechs davant d'aquell imponent quadro de la naturalesa.

Las moles inmensas de granit y pissarra que forman la muralla ab que la terra 's defensa dels embats de la mar, son com lo llibre auténtich en que una ma invisible hi es- crigué lo génessis del mon. Ellas esplican y retrahuen á la memoria aquellas épocas primitives en que, rebollint las entranyas de la terra, llansava desde sa massa ígnea cen- tral als amples espays del caos, los ruents bossins de sa desferra, que al caure en horrorosos diluvis de foch, for- mavan la crosta endurida de nostre planeta.

Las esquerdas, xaragalls y timberas que forman lo mu- rallam granítich del Cap de Creus, prou clarament expli- can lo solemne deixondir dels Pyrineus, allá en la etat ter- ciaria primitiva ó *eocena*, alsántse del fons de las ayguas la gegantina ossada que desde Recasens vá fins Rosas, qui no tenínt prou terra pera ajaurers', se llénsa dins la mar, de la que 'n suran los pichs de aquella serralada pyrenai- ca, com las despallas d' un inmens vaixell (1).

---

(1) *Notas geológicas de la provincia de Gerona*, per D. Joan Teixidor.— *Revista de Gerona* del any 1879, tomo III. Nostre distingit amich Sr. Alsius

Debades furiosament embesteixen, ab forsa may rendida, las frisosas onas aquells rocams, logrant apenas ab son ruixim, remullar las alas dels falcóns y gavinas que fan en élls llur inaccessible niuada.

Com somni febrós, passá vertiginosament davant nostre una llarga filera de singles que amagavan covas y calas, platjas y fontanas, qual soletat omplan las feréstegas veus dels echos, escarnidors dels udóls del vent, de la remor eterna de la mar y los esgarrifosos xiscles de las aus marinas que en aquellas rocas s' hi crien.

Pera millor contemplar aquells sitis admirables, en que los contrasts son vivíssims y los efectes completament mágichs; lloch sols coneguts per palangraners y contrabandistas, virárem envers las rocas, passant per lo freu de *Sa Encalladora*, al peu del Cap ahont se venerá la Aphrodisiaca deésa, voltantnos per tot arreu los negres esculls de la *Claveguera*, semblant los esquenalls de adormits cetácis; ovirant las amagadas calas de *Farriol* de dalt y de baix, lo trist recó *Camalleris*, lo clot de la serp, ondulant esquerra que mitx parteix un single, la tranquila cala de *Culip*, lo rocam feréstech del *Salt de sa Nau*, lo estret de *Culleró*, seguit del plá de *Tudela* y dels bruns furellóns de *Sas fullolas* y dels tres frares, que atalayan los morrots del cap d' ase, prop la cala de *Portaló*, y de *Sas Agullas*. La fonda cala *Galladera*, la punta del *Faradell*, roca *Sardina* y punta del *Mulat*, las arreconadas calas *Prona* y *Taballera*, ab sa punta del *Moli*, retallan capritxosament los rocams que s' aplegan pera formar lo feix enorme de

---

de Banyolas nos ha facilitat interessants noticias geológicas sobre aquella provincia.

granit y pissarra del cap Gròs, vigilant centinella de las illas y calas de *Galera*, de *Fornells y Meda*; las *Cativa y Tamarihua*.

Son aqueixos sitis d' admirables conjunts, de no imaginats contrastes, en que lo color, la linea, lo dibuix, los tons, batents de llum y sombra, tot en fi, sembla més obra de una sonmiosa imaginació que no la realitat nua. Davant d' élls l' home se sent petit y humillat; la admiració dona lloch al estudi pretenciós.

Ab una d' aqueixas transicions de que tant rica se presenta la naturalesa, apenas haviam virat lo *Cap gròs*, aquellas fantàstiques costas anávan perdent sos tons foscos-grisats (1); los rocams humiliavan sa altivesa, y colors ja més terrosos pintavan la costa. Tot presenta un aspecte més tranquil, com preparant la entrada al pintóresch port de *Santa Creu de la Selva*.—Haviam fet 5 millas aproximadament desde l' Cap de Creus.

Desembrassada 's desplega la badia, presentant sa boca al Nort é internantse envers lo Sur (2). La tanca al N. O. la imponent montanya de St. Pere de Roda, á las horas vestidas sas vessants orientals per un mantell de verts pám-pols, tenint per platejada fimbria las onas del mar. Los enderrochs del castell de St. Salvador de Verdera la coronan bellament, y las despullas del románich monastir de Sant Pere son lo seu mellor joyell. A Ponent y Mitjorn la platja forma un espayós semicírcol limitat per hortas, camps

(1) Componen las rocas del Cap de Creus lo granito, la pissarra micácea, lo feldespat ab mica, alternant ab lo gneis y en part cobert de calissas y per filadas argilosas (*llècol*) de color gris blavench.—Teixidor, Hoch citat.

(2) Segons lo Diccioniari de Madoz té de llargada lo port de la Selva d' una milla per mitja d' amplada.

y oliveras, que ab la vinya, s' extenen serras amunt, apareixent detrás d' aquéstas las cimas del Pení, lo Puig-alt, lo Puig-ferral, los Margarits y Bufadors, brás gegant del Recasens que s' atansa fins lo mar. (Aquestas son las serras que separan la Selva, de Cadaqués, unas 3 horas.) A Llevant continuan las serras y la pedrera de la Selva, que ab gradació venen á morir en la aygua.

Al fons d' aquest bellissim quadro 's veu la vila del Port de la Selva mitx amagada en un recó de la badia, direcció S.; de manera que al entrar en lo port resta, com avergonyida, recatada als ulls dels qui la cercan.

Saltárem en terra en sa platja (las 6'30 minuts de la tarde,) y després de *fondejat* lo llahut, nos dirigírem directament á la antigua Mata de la Selva de mar, distant del Port un quart de llegua, direcció O.

Un camí vehinal que s' obra via entre olivars y camps rublerts de verduras, regats per ombrívols rechs, posa en comunicació abduas poblacions del Port de la Selva y la Selva de Dalt, com comunment s' anomenan.

Alegres collas de minyóns y doncellas, tornavan cantant y movent gatzara, de las sardanas de la festa major del expressat poble de la Selva, que en lo meteix dia tenia lloch.

En aquell quadro animat y plé de vida, al que formava bellissim march las arbredas de las voras del camí, las pintadas montanyas del fons, y una apacible posta de sol, un punt trist se presentava per tot cor catalá; aixó es, l' ausencia, se pot dir complerta, dels airosos y típichs trajos de la terra. Alguna que altre barretina vermellejava entre 'l fosch conjunt dels prosáichs vestits moderns.

Lo lloch de la Selva de mar se trova, 'n podriam dir,

mitx colgat entre la gran montanya de St. Pere de Roda y sas estribacions lo *Mirall* y lo *Dijous*.

Tot en éll respira velluria. Carrers estrets, molts formant endevalladas, baixas casas, de desiguals ratllas, demunt de las quals hi dominan las montanyas y algunas antigas torras, en varis indrets, indican prou clarament una població nascuda sota la ombra del castell feudal y del senyorial monastir.

A nostra arribada quasi trovárem desert lo poble; en cambi una gran munió omplia lo lloch de la font. Situada aquésta al peu de la montanya, rebassuts roures de llarga brancada, en quals revellidas socas s' hi enfila amorosament la eura, li forman un atapahit dossier. A son peu s' escorra murmurant un torrent, quals ayguas, que naixen allí apropet d' unas molssosas rocas, saltan en los joncals y arbossos del marge desfentse en regalims, que venen á morir en lo pulit pedregam de la riera. En tan deliciós lloch s' hi aplegan los selvatans al cayent de la tarde; los vells pera retraure son temps mellor, la jovenalla pera dirse amoretas; la maynada pera sos jochs; y tothom pera beure la riquíssima aygua que brolla abundanta de nombrosas canellas.

Lo sol acabava de vestir d' or las alterosas runas del castell de Sant Salvador al despedirse del dia pera enfonsarse en las regións ponentinas; l' oreitg de la marinada removia dolsament lo fullam de la arbreda; los rats-penats anavan d' assí d' allá ab neguitosa carrera per l' espay; y los crespóns de la nit comensavan á robar la vaga llum del capvespre, quan anavam á nostre hostatge, formant part de la tirallonga de gent que tornava á llurs casas pera lo sopar y ballas de festa major.

Dia 4.—No 'ns despertá lo remor confós del tráfech de la industriosa vila, sino l' espinguet de las tenoras, lo pausat tritllar de las campanas cridant á festa, y las animadas conversas de la gent endiumenjada.

No hi mancan pera l' excursionista alguns antichs recorts en lo rónech poble de la Selva. Pochs en veritat, mes no despreciable es lo que cridá nostra atenció. En lo bell mitx de la plassa s' alsa encara una creu, ó mes ben dit, la columna y peu que la sostenia, puig que aquèlla ha desaparegut, mercés á una de las desditjadas revoltes que deshonoran nostre temps. Recullits, los trossos d' élla, 's conservan en un magatsem de la Casa rectoral, (los quals 'ns mostrá amablement lo senyor Rector). Per los restos que 'n quedan se veu que formava quatre cercols units per la imatge de Jesus Crucificat. La figureta es ben esculturada y son dibuix es sever y de correcte estil. Uu senzill capitell ab fullatjes corona la poligonal columna, la que té en mitx de son fust una petita estatueta de Sant Pere dintre d' un ninxo. Tres grahóns circulars l' alsan del plá terreno. No creyém equivocarnos si atribuim la dita creu al sigle xv ó primers del xvi. Aqueix petit monument es una de tantas senyals dels límits de jurisdicció y domini, que per aquells indrets se trovan, del monastir vehí. En la meteix plassa existeix la iglesia major baix la advocació de Sant Esteve, construïda en 1700. Presenta una sencilla fatxada, ab portada de márbre blanch, columnas corintias y adornos barrochs. L' interior res té de notable, com no sia una pica de marcat gust rómanich de transició, de bon dibuix y una reixa d' altar al estil del xvi. Los retaules son tots fills del desvariós churrigeresch.

Forma un pintoresch efecte en la plassa una vella casa,

que porta l' any de 1214, com recolsada en un ròneh torricò (1). Tres més d' igual caràcter vegèrem en distints punts del poble, que s' alsan per demunt de las casas. Si be no observàrem las típicas finestretas d' esculturats dintells y llindas y airosa columneta, no obstant no hi mancan en moltes d' éllas las rodonas portas adovelladas y las amplas teuladas que allargan llurs vessants, xoplugantse sota de llurs voladas los nius de tendres aucellets.

A fora del poble, sentada en lo estreb de la montanya, se trova una antiquíssima iglesieta.

Al contemplarla, més se creu esser aquell enrevellit edifici y las runas que 'l voltan, un antich castell que no un santuari. En efecte; un rengle de marlets coronan los murs de la capella, y son ábside, fortament semicircular, sembla més un feixuch torricò, que no pas lo que es. Una baixa porta cintrada, núa de tot adorno y motllura, dona ingrés al interior. Aquést se presenta comprimit per una ferma volta de canó lleugerament apuntada y es poch espayós. Tot respira aquella gravetat dels sigles en que l' art románich implantá en nostra terra sas concepcions artísticas. Dintre d' aquellas fortas parets lo pensament se veu deturat y fins sembla que la pesadés de la volta gravita sobre la imaginació, deturant sa volada y obligant al creyent á humillar sa testa, flectant sos genolls, pera elevar á Deu una plegaria. Res més poétich que aquella soletat, lo silenci á dins y 'ls remors de la naturalesa á fora.

Llevat de la fàbrica en sí, res cridá nostra atenció, com no sia un magnífich capitell de márbre blanch procedent,

---

(1) Desditjadament ha desaparegut ja la casa y torre, haventshi trovat, segons se 'ns digué, algunas monedas antigas, que no poguérem veure.

tal vegada, de St. Pere de Roda, y que 's troba allí arreconat en un cantó del presbiteri. Es un preciós model de gust románich y es tan rich son dibuix que sas quatre caras presentan cisellats, ab assombrosa delicadesa, diferents adornos de fullatjes y entrenats (1).

Lo lloch en que 's troba la descrita capella es en extrém quiet y apacible. Aquells anyosos roures y alzinas, las negrencas teuladas del poble y 'ls turóns que tancan l' espay, rublerts de pampolosas vinyas y olivars, forman un quadro plé de poesia.

Segóns manifestació dels bons pagesos que 'ns acompanyavan, al costat de la iglesia s' extenia segurament un edifici, puix que en moltes ocasions, treballant las vinyas d' allí aprop, s' havian trobat trossos de paret. Lo cert es que existeixen junt als murs alguns restos de construccions antigas; y especialment lo comens d' una volta.

Tal vegada deuría esser la iglesieta aludida la antiga parroquia de la Mata de la Selva, y 'ls restos de fortificació que presenta respónen perfectament á l' idea, de que una fortificació feudal prop d' élla s' hi alsaria, extenentse envers lo poble, com ho confirman las tres torras que s' hi conservan. En efecte; en la donació que lo Comte Gauzfred y son fill Sunyer feren en 974 al Monastir de St. Pere de Roda, dihuen: *donamus... ipsum castrum quod dicunt Miralias (avuy Mirall) simul cum ipsa Ecclesia... et cum ipsa Mata de jam dicto castro de Miralias. Marca ap. CXVI*

---

(1) Se fèren, tot seguit, algunas gestions pera l' adquisició pera lo museo de l' Associació, de tan preñuat capitell, mes res s' ha pogut lograr, á causa de la acertada disposició del Sr. Bisbe de la Diócesis, en virtut de la qual se priva als Rnts. Rectors de despèndres, per qualsevol títol, de tota cosa antiga que estiga baix sa custodia.

col. 903 à 906. Obehiria aquesta construcció militar, avançada del Monastir, à la necessitat de deféndres dels piratas normands que ab sas excursions tan mal feren en nostra costa en aquellas centurias. De aquí també 's compren que la antiga població de la Selva 's trovi tant amagada y lluny de la mar, dintre 'l clot que forman allí las montanyas.

Quan retornavam de nostra visita à la vella iglesia, lo ventijol portava en sas alas los llunyans acorts de la cobla, que tocant las sardanas del pays, omplia l' espay d' armonias.

¡Quin quadro més bell presentava à las horas la plassa! Los músichs de la cobla enfilats demunt de dos carros, dominant la bellugadissa de la gent; las amplas rotllanas dels balladors ab llurs parellas, comprimidas per la gentada que embadalida contemplava las sardanas; las finestras y portals vessant de badóchs, las conversas d' assí, las riallas de mes enllà, los repicaments de mans d' un cantó, lo rebombori per tot arreu, y dominant l' avalot las tocadas de la cobla y los penetrants xiscles de las aurenetas que passavan ab rápit vol demunt de l' espay, era un quadro tan bonich, tan catalá, que lo temor de que desapareixi en lo oblit del temps en lo pervenir, nos entristia fundament.

Lo poble de la Mata de la Selva de mar, ó Selva de dalt, segons los naturals, conté uns 708 habitants de dret y 827 de fet (1). La parroquia fou suprimida en lo sigle xvi y unida à la del Port de la Selva, que sent molt moderna, per sa major població fou declarada parroquia mare de Santa Creu de la Vall y de la Mata (2). Lo terme confina al N. ab

(1) Segons los datos del Institut geográfich estadístich de 1877.

(2) Abduas iglesias son molt antigas. De la primera diu Pujades era ja pa-

Llansá y 'l mar; E. lo meteix; S. Rosas y O. Pau y Palau Sabardera. Lo terreno es molt montanyós, mes de no mala calitat. Abans los boscos cobrian la montanya, mes avuy, los roures y alzinas han desaparegut, sustituintlos, la productiva vinya. Se cull bon ví, blat, oli y llegums. La població es agrícola, de tal manera que no hi ha vehi que no tinga en conreu lo seu tros de terra, y fins las donas se las veu en los quefers del camp. Hi han alguns boters, de molta anomenada, per la perfecció en los travalls de tal indústria. Lo clima es sà; no obstant, se veu molt castigat per lo fret y per la calor, mercés á la especial situació topogràfica del poble.

Dia 5.—De bon matí retornárem al *Port de la Selva*. Presenta aquesta vila l' especial fesomia de las poblacions modernas de nostra marina. En sos carrers y plassas més son de veurer las blancas casas ben arrengraradas y netas, que no aquells bonichs efectes de las vellas ciutats y vilas de la montanya, ab sos casals, ab sas finestras gòticas, ab sos carrers tortuosos y la calma que tan bé fan al esperit

---

roquia en 1113, de la que 'n feu donació Berenguer Dalmau bisbe de Girona á Regimond abat de St. Pere de Roda, en qual época se anomenava la iglesia *Sta. Creu de Rodas*. (Crónica,—cap. IV, lib. XVII, pág. 122 y cap. XXIII pág. 174;) y la iglesia de la Mata de la Selva no sols se la cita en la donació de Gauzfred al monastir de St. Pere de Roda... «*Ecclesiam Sancti Stephani...*» del any 974 (Marca ap. CXXI, col. 903 á la 906;) si que també en la venda ó llició feta per Malgauli Comte d' Ampurias en 1316 del dret de Bovátich en las vilas, llochs y parroquias de son extens Comtat, se citan la parroquia de Santa Creu, *et infra parrocchiam Sancti Stephani de Mata*.—(Esp. Sag. 44, pág. 306.) Además, en 1362 continua ab la categoria de parroquia baix lo nom de *Sti. Stephani de Mata de Silva* en lo Ardianat de Ampurias y lo Compat de Perelada. (Trasllat del Llibre vert, pág. 125.—Nomenclator de la provincia de Girona.—pág. 79.)

y tan s' escau à lo que té la dolsa fesomia de la antigó. Per lo tant, poch presenta que cridi l' esment del curiós excursionista, sempre desitjós de vellas troballas. Mes si l' hi mancan recorts artistichs-arqueològichs, sa situació es afalagadora.

Desde la vila, la vista del mar, limitada per las grans estribacions del Recasens que van esglahonantse envers lo Nort y perdentse fins al Pirineu, presenta l' aspecte d' un grandió llách.

En lo bell punt de nostra arrivada, las veus de las campanas, ab alegre repicament, convocavan als fidels á Missa Major. Ja la cobla, que no está may en vaga en tals diadas, omplia d' animació los carrers, acompanyant al senyor Batlle y Regidors á la iglesia.

Las empolaynadas donas y 'ls homes endiumenjats, la ben endressada maynada y 'ls forasters, tothom á grans corrúas se dirigian á la parróquia. Aquésta, baix l' advocació de Sta. Maria de los Neus, res té que cridi l' atenció. Es molt moderna (1), en extrém senzilla, no es termenada y presenta l' aspecte menys suntuós possible. Per més que buscárem per tots los indrets, res poguérem observar dig-ne d' especial esment. Tan sols demunt de la porta d' ingrés hi ha empotrada una petita lápida de márbre blanch ab antichs caràcters de lletra, tal vegada románichs y procedent sens dupte de St. Pere de Roda (2). Per la coloca-

---

(1) Com á iglesia parroquial no es pas anterior al sigle xvi. Posteriorment per lo major nombre de feligresos que conta en comparació als llochs de Santa Creu de la Vall y de St. Esteve de la Mata de la Selva, s' han unit á aquestas iglesias á la parroquia esmentada.

(2) Sabut es que la Ma Benhint dintre d' un nimbo es la representació del

ció en que 's trova, no 'ns fou possible sa lectura. Ademes en lo cantó del Evangeli del presbiteri hi ha una imatge de St. Pere, que segons nos diguéren, es la meteixa que 's venerava en lo temple del ja esmentat monastir. Mes se troba aquélla tan pintada, que ab dificultat se pot consignar sa antiguetat y verdadera procedencia. Res més presenta de notable la iglesia. Imatges y retaules tot es modern, y lo mal gust presideix arreu.

Molt cridá nostre esment una gran xarxa que penjava d' un alt pal colocat en un cantó del temple. Preguntárem que significava alló en tal lloch y se 'ns doná compte de una antiquíssima costum.

Molt freqüentadas per las tunyinas las ayguas compresas en las extensas còstas del Cap de Creus, durant la temporada de la primavera al estiu, gran munió d' aquell peix visita las calas properas del port (1). Calada ja la xarxa, que es comuna del vehinat de la Selva, se vigila lo dia que pot *llevarse*, y si ha resultat bona la pesca, no hi falta la cobla y las sardanas, y la alegria regna per tot arreu, puix que ningú s' exclueix de la repartició (2).

Una vegada llesta la pesca comuna y assecada la xarxa, 's torna aquésta á depositar en l' iglesia.

Pare Etern, en lo simbolisme relligiós de la Edat Mitjana, y semblant escultura figura en lo ingrés de molts temples románichs de la época.

(1) En aqueixos mars, per medi de la *almadraba* se fan pesqueras abundantíssimas, segons las épocas, que omplan nostres mercats d' aquell sabrés peix.

(2) Es una festa típica, única en la costa catalana, qual origen se remonta á una antiguetat considerable. Pera datos històrichs vegis la obra *Historia del Ampurdán*, del Sr. Pella.

Cantá bellament aqueixa costum nostre bon amich En Arthur Masriera.

Acabats los divins oficis, seguiren las *sardanas* á plassa.

En tot l' Ampurdá no hi ha festa sense sardanas, y es tanta la afició dels ampurdanesos á aquest ball, que no 's retrahuen de ballarlo las personas més reposadas y serias. Enllessats per las mans, y formant amples rotllos, la bonica pageseta de cosset vincladís ab lo ben plantat minyó del camp; la respectable mestressa ab lo alegre jovincel, la elegant senyoreta de ciutat, ab l' hereu del mas, tots agermanats, sembla que lo amorós abrás de lo mare patria los cinyeix com á fills.

Sols á nostra benehida terra li es concedit conservar bon nombre de típichs balls, que si bé diferents en detall, presentan tots la meteixa fesomia, consistent en una certa gravetat que s' acompanya molt bé ab los moviments rítmichs y reposats dels balladors. Res d' aixordadors abalots, ni agafaments inmorals dels moderns y extrangers balls.

Hi ha en las dansas de Catalunya quelcom de relligiós, venint á ser com la tradició viva dels primitius balls sagrats, que formaban una part molt principal de las ceremonias del cult. La Iglesia en sos primers temps, segons Scaligero, aceptá també las dansas sagradas que presidian los Bisbes, y fins prenian part en éllas, d' ahont prové que se 'ls conega ab lo nom de *præsules* á *præsiliendo*, porque élls comensavan la dansa. Aixís es que en casi totas las iglesias que 's construïren en los primitius temps, se deixava un terreno alsat, al qui 's donava lo nom de *chorus*, *cancellum*, y en el que se executavan las dansas sagradas. Testimoni d' aixó son las iglesias dels Sts. Climent y Pancrás á Roma.

Mes deixant á part aquesta digressió, que 'ns portaria

molt lluny de nostre objecte (1), y continuant l'interrompuda tasca, dirém que res més cridá nostre esment en la festa major á que assistiam.

Lo següent *dia 6* continuáren las funcions relligiosas, las sardanas, los balls de costum, los patriarcals dinars de familia, los llevants de taula, y lo no reposar may de la cobla, regnant per tot arreu la animació y la alegria característica de nostre poble, que si bé sap treballar ab delit, se diverteix quan la ocasió ho porta.

Per nostra part preparárem la excursió á la vehina montanya d' Armen Rhoda pera visitar las prehuadas despullas del monastir de St. Pere y 'ls enderrochs del castell de St. Salvador de Verdera.

Los moments semblavan centurias esperant veure d'aprop aquellas venerandas runas, que desde son enlayrat setial nos atreyan lo cor y la pensa ab una forsa inexplicable.

¡Quant gentil se 'ns presentava la montanya mitj confosa ab las boyras pyrináicas que engrandian sa soperba silueta! Al ovirar aquella gran mole granítica, imaginavam quin espectacle mes sublim seria, quan del més pregon de las ayguas una má atlética l' havia enlayrada fins á las regions alterosas del espay, preparantla pera fer, en centurias molt posteriors, de espléndida peanya á dos gegants, representants de la Fé y de la Patria!

¿Perqué aquells esmicolats vestigis feyan més pressió á nostres esperits que tot lo conjunt grandió de cel, de mar y de montanyas agrupats ab un art may après?...

---

(1) Recománem lo notable capitol de la obra *Historia del Ampurdán* del Sr. Pella que tracta de la Sardana Ampurdanesa.

Mes abans de deixar la població n' apuntarem alguns datos estadístichs.

Lo Port de la Selva es una bonica vila moderna. Ha pres lo nom al rónrech poble de Sta. Creu que abans determinava la denominació del Port (1).

Quan la seguretat de nostras costas succehi al estat d' alarma que durant las excursions dels piratas tenian á las poblacions maritimas, era natural que las primitivas barracas y cabanas dels pescadors, fossen substituïdas per las blanquíssimas casas que tan bella fan la costa catalana, omplintse d' alegres pobles y vilas.

Lo Port de la Selva conta ab 1652 habitants de fet y 1686 de dret (2), essent son port habilitat per lo comers d' importació y exportació al extranger y pel cabotatge. Te además ajudantia de marina y es cap del districte marítim de son nom, que comensa en la cala de Portaló fins lo cap de Cervera, ó sian 11 millas de costa.—En lo Diccioniari del Sr. Madoz se confonen las duas poblacions esmentadas, atribuintse á la una datos que corresponen á la altre.

En lo mapa de la provincia de Gerona del Sr. Coello no se cita lo lloch de la Selva de mar, ó sia la Mata de la Selva, coneguda pels naturals per la Selva de mar en contraposició del Port, dependent del partit marítim de Palamós. La producció es essencialment marítima y en particular la de la pesca salada, tenint alguns establiments de salassó.

Dia 7.—Una espléndida matinada d' estiu, ab un cel

---

(1) En los vells documents s' anomená lo Port de la Selva ab lo nom de *porto quod dicunt Armirodas*, (donació de Gauzfred citada) y posteriroment (segóns Pujades) Port de Sta. Creu de la Selva.

(2) Segons los datos del cens de 1877 publicat per lo Institut geográfich y estadístich.

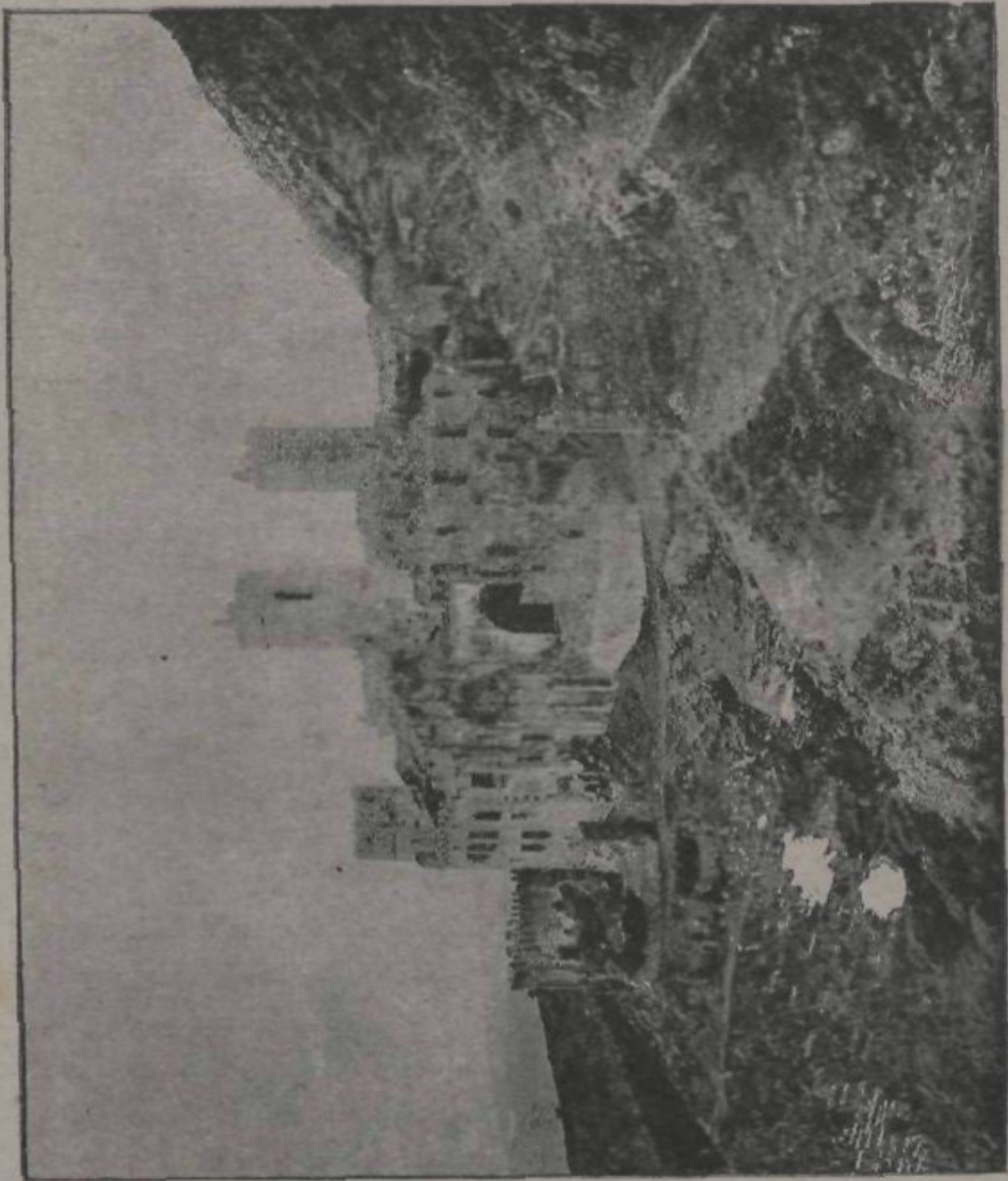
puríssim, nos acompanyá á la excursió á St. Pere de Roda y al castell de Verdera. Lo sol al dexondirse de son purpurí llit de Llevant, vestí la mar de brunyit argent, y la terra, com agrañida dels matisats colors que li regalava l'astre del dia, endressava envers éll, enbolcallats ab la blanca boyra, mil perfums y aromas. Los ausellets ab las blaníssimas arpetas de llurs llenguas, omplian l'extens espay de melodias y dolsas xarradissas, y fins los centenaris roures y alzinassas, prenian part, ab los tendres bruchs y romaníns, en lo gran concert de la desperta naturalesa, movent son fullatje al impuls del fresch ventitjol.

Com una visió fantástica, á mida que anávam pujant per l'estret viarany de la montanya, ara entre l'espés bosch, ara entre la verda vinya, ara entre l'erm pedregam, nostra vista s'esplayava per la inmensitat; y escorcollant la amplitut de l'espay, nos semblava que tota la terra, ab sas planas, valls y monts, s'humillava oferint acatament al nou dia; mentres la mar, brillejant, semblava pujar ab lo sol, formant l'espléndit róssech d'aquell rey de la llum y de las armonias.

Una bona extensió d'erm nos advertí que 'ns trobavam aprop las runas del monastir. Allí fins la naturalesa 's plany d'éllas y per aixó 's despulla de sas galas y boniquesas, preparant l'ánim del visitant pera rebre una tristíssima impresió, advertintli, ensemps, que li cal endolar son cor, si las dolsuras del art tenen cabuda en son esperit.

Ab nostre arribada interrompíam la soletat y la tristesa que sempre regna en aquellas imponents despallas, suntuós casal avuy dels reptils, espléndit niu de las aus de rapinya, melancólich lloch ahont los udols furiosos de la tramontana s'hi esplayan ab sas veus poderosas y xo-

pluch dels pastors y remats en las tempestas de tot l' any.

MONASTERI DE SANT PERE DE RODA.—D' una fotografia de D. A. Massó.

Grandiosos panys de parets, quartejats murs, archs descarnats, que atrevidament s' enlayran per l' espay, trossos

d' esmicoladas runas, esfondrats paredóns, dominat tot per duas altivas torras quadradas, que semblan que vulgan deturar la blava volta del cel, veus aquí lo que se 'ns presentá del románich monastir de St. Pere de Roda.

Aquellas duas gegantescas torras, sobreixint entre tantas runas, semblan dos brassos d' un colós cridant al cel venjansa contra 'ls folls, que moguts per la fosca ignorancia, han arrunat aquell cenobi, hermós joyell de l' art.

Agafantnos pels enderrochs y las pedras que á grans muns s' apilan y arrestellan per tot arreu y passant entre parets desplomadissas, penetrárem per lo que fou un dia la porta santa del temple, que donava al claustre; y á penas passat son llindar, un impuls incontrastable deturá nostres passos y 'l foch de la indignació y la vergonya 'ns enrogí los ulls y 'ls feu espurnejar lo sentiment.

Lo temps ab sa má de ferro ha clivellat considerablement los murs del santuari, y la llum á doijo 's precipita á dins per entre las escletxas de la volta y 'ls trencats finestrals. A tal disort, la criminal activitat de la ignorancia y del abandono, han aumentat la destrucció general, somoguent y aixecant lo paviment, arrencant columnas y capitells y esmicolant detalls dignes d' estudi.

En vá buscárem las laudas del célebre Prior Tassi, mort en 979, y de son fill lo 1.er abat Ildesind, y 'ls esculpturats sepulcres de Berenguer de Rimors, de Ramón de Ponte, de Arnald de Serrano, de Estrucio, y de tants altres, en quins mauseols los experts *imaginayres* dels sigles xiv y xv deixaren obras mestres pera ensenyansa dels temps moderns (1). En vá preguntárem á las meteixas runas per

(1) Lo Cronista Pujades descriu detalladament los aludits sepulcres.—(Capítols XI al XX del llibre XIII, págs. 23 al 57, tomo VII.—Edició de 1831.)

los claustres romànichs y ojivals; en vá volguérem endevinar las dependencias del vell monastir; tot conhós entre 'ls enderrochs y tot nivellat é igual en la ruina, lo silenci d' aquellas parets 'augmentavan nostras incertituts, acreixent nostra pena. Instintivament, nos apartárem de tanta desolació y sortírem fora...

Un grandiós terraplé, al costat del monastir, construit en la rápida vessant de la montanya, y sostingut per fortíssimas parets, formant rampeu nos indicava que allí 's deuria trobar l' hort, confirmantnos tal creensa los restos d' un gran viver. Desde aquest punt la vista s' esplaya per l' alegre panorama de la montanya. Aquesta allarga sas pintadas vessants fins la mar, amagant part del hermós paisatge las runas del monastir. Per damunt d' éllas s' arredresan los enderrochs del castell de Verdera, com la corona mural de la montanya, encimbellats damunt penyas blanquinosas.

A la part oposada del terraplé, que fou horta ó jardí dels monjos, qual erm cubreixen migrats arbossos de punxosa fulla, y aprop dels arrunats edificis dependents del cenobi, hi ha una font d' aygua gemada, coneguda per la *Font del Raig*, que murmura tristament, boy amagada entre l' herbey que á sa frescor lliurement hi creix. Ella canta la tristíssima complanta del monastir; élla sola porta la veu de sas ruinas, y entre tanta desolació es la companya benvolguda del excursionista, y dels pastors, únichs que avuy la visitan.

Una lápida de marbre del 1588 pondera justament sa riquesa, dihent: «que el que d' élla bega, nova set ne tindrà.»

Al peu d' aquest lloch arresserat, un camí, conegut per lo *passeig del Abat*, porta fins la solitaria capella de Santa

Elena, voltada també de ruïnes. La antiguetat que conta la fa venerable, y l'abandono en que 's troba incita á verdadera llástima. En élla jahuen en hórri interessants fragments d' un artísat retaule de marbre... ¡Per tot desolació y ruïna! ¡Quanta grandesa cayguda! En vá presenta desde

SANT PERE DE RODA.—CAPELLA DE STA. ELENA.

Dibuix de D. E. Masciera, d' una fotografia de D. A. Massó.

aquest lloch lo monastir sa silueta grandiosa; ja no es altre cosa que la inmensa tomba d' una magestat cayguda, que ostenta encara la altivesa y dignitat de son origen!...

¿Qué 'ns recordan aquells venerandos enderrochs?

La tradició suposa que s' alsava en lo lloch santificat pel monastir, un temple dedicat á Venus pirenáyca (1), y no faltan vells cronistas que afirman la existencia de la antiga Rodophe per aquells indrets (2).

(1) Aixís ho afirma Marcu.

(2) *España Sagrada*, tomo 43, pág. 347.

¿Qui sap si lo apartat lloch, acompanyant tant sols de la espléndida soletat de la naturalesa, fou escullit en los primers sigles de la Fé Cristiana pera retiro de solitaris ascetas?

Afirmativa deuria esser la contestació si fos històricament cert que en la cova, damunt de la que s' alsa lo temple de Roda, s' hi retirá pera fer vida contemplativa Sant Pau, bisbe de Narbona, y en la que 's guardava lo santos d' aquest varó exemplar; trovanthi un altar los primers fundadors de la cella, origen del monestir feudal en los sigles mitjos.

Pujades (*Crónica*, llib. VI cap. LXXXII, tom. 6) conta aquesta fundació del modo següent. L' occident se trobava amenassat d' una invasió formidable provinent de la Persia y de la Caldea, lo rey persa Cosróes aparellava sas tropas y baixells pera llansarlos á la Europa y en especial contra la Ciutat Eterna. Justament temerós lo papa Bonifaci IV, cridá á Concili als prelats y prínceps que 's trobavan á Roma, ab la mira, no sols de defenssar la Capital de la Cristiandat, si que també pera posar al abrigh de tota profanació las Santas Reliquias guardadas en las Basílicas. Entre las resolucions presas; y que fan al cas á nostre objecte, se conta la traslació dels Cossos dels Sants Mártirs Concordino, Lúcido y Moderando, de Pere lo Exorcista, y d' un bras del Príncep dels Apóstols y altres reliquias, á un lloch segur de Fransa. Se confiá la empresa als preberes Felin, Pons y Epicino, 'ls quals s' embarcaren ab lo sagrat dipòsit, corrent lo vent, que 'ls portá á las costas ante-pirenaycas, fondejant en lo port d' Armen-Roda. Las fréstegas calas que té properas, lo montanyám, rublert de boscurias, que 'l tancan, la soletat del lloch,

semblava fet à posta, y ho prengueren com à designi providencial, pera amagar en aquell punt son tresor. Pujaren la abrupta montanya y trovantne una cova, prop un abundant manantial d' aygua pura, en élla col·locaren las Santas Reliquias; y establintse guardians d' aquéstas los aludits preberes.

Tal vegada d' aquesta piadosa tradició deriva la existencia de solitaris anacoretas en la montanya de Armen-Roda, en los primers sigles del Cristianisme, reunintse aquélls, en temps més posteriors, en comunitat constituint la primitiva *cella* benedictina, de qué se 'n té certa noticia.

De més abans del sigle IX consta la existencia d' un priorat en aquella montanya, com un de tants, dependent del monastir de Banyolas, y si be no es dato que pugua comprobarse, el de haver Carlemany visitat la iglesia de Sant Pere de Roda pera pregar davant las reliquias en élla depositadas (1); no obstant, se demostra que en aquella remota centuria hi havia una congregació de monjos en lo mont de Roda, al donar un devot dit Adaulf, una vinya, *ad Sancto Petro Apostolo vel ad ipsos servos qui servi sunt die noctuque*. (Any IV del Rey Carles lo Simple—any 902 de J. C.) (2), la que seria presidida per lo prior Jordi, que suscriu, com à tal, «*Modicus Georgius Abba exiguos et sacerdos indignus,*» la escriptura de consagració de la iglesia de Fontanet, reduída al any 904, propera al dit cenobiat de Roda (3). Després d' ell, ó sia 919, trobá lo diligentíssim P. Villanueva lo Prepósit Wisindus, ab lo nom de

(1) Los antics cronistas y entre élls Pujades, aixís ho suposan.

(2) Villanueva, *Viaje literario*, tom. 15, pág. 42.

(3) Villanueva, lloch citat.

alguns monjos de la Comunitat per aquest últim presidida, en una escriptura de donació del any XXII del esmentat Carles, en la que llegí «...nos Wisindus Præposito, Balone, Argilone... monacos, seu et cuncta congregatione Sancti Petri et Sancti Andreæ et Sancti Pauli simul in unum donatores sumus... etc » (1).

Desde Wisindo, donchs, no hi ha dupte de la existencia d' una comunitat, y per tant cenobi, ab la dotació necessaria pera son sosteniment; de modo que desde aqueixa llunyana centuria se continuan, sense interrupció, una llarga serie de Abats, (si bé lo successor d' aquell s' anomenava *unus ex prioribus*), augmentant en bens espirituals y temporals la primitiva Cella; mercés á donacions y privilegis repetidament conseguits; de tal manera, què desde lo sigle X se convertí aquélla en lo monastir més poderós de la Marca.

Qui més contribuí á aqueix resultat, indubtablement fou lo noble Tassi ó Tassiunch y son fill y sucesor lo primer Abat Hildesind. Abdos lograren, ab grans esforços, que lo monastir Rodense no tingués igual, així en prestigi religiós com en poderío temporal; y si lo primer logra la independència que de antich tenia ab lo monestir balneolense y la protecció dels dos poders més forts de la época, lo Pontificat y l' Imperi, lo segon obté la confirmació més complerta dels desitjos y esforços de son antecessor. Ells dos omplan tota la centuria X.^a; y ara se 'ls veu acudint á Lluís lo Trasmari pera afiansar las quantiosas donacions que feyan poderosíssim al cenobi, ara al Papa pera la confirmació de la independència convinguda ab lo Abat de Ba-

---

(1) Lloch citat.

nyolas. Pot dirse que una vida de lluyta constant caracterisa los pontificats d'aquells primer abats, en qui 's vincula lo nom del célebre monastir que 'ns ocupa.

A las primeras donacions fetas á la humil Cella de Sant Pere, St. Andreu y St. Pau de sota 'l castell de Verdera, *supra mare subtus castrum quod dicunt Verdaria...* (donació de Gauzfred y altres), succehiren las del anomenat Tassi, qui doná al priorat Rodense, junt ab sa muller Hisblanda, «*alodem nostrum qui est in comitatu Petralatense infra términos de villa Kabannas ubi dicunt ad ipsa isola de Sancto Saturnino*, segons escriptura de *II Kalendas Desembris anno IIII regnante Radulfo Rege* (925) (1); venint aumentadas aquéllas ab las de Gauzfred y Regimond, consistentes en las *cellulas* de St. Tomás de la montanya del Peni (Cadaqués), St. Ciprià de la vall del Peni, St. Joan sobre lo estany de Castelló (St. Joan Sescrosas ó Sesclosas) y Sta. Maria de Rosas; á las que deuen ajuntarse las de un devot dit Daniel, consistent en una vinya (931), las del Comte Wifred d' Ampurias (938) y la de Guillém Tassi, avi ó pare, del abans citat prior del meteix nom. (947) (2).

Ab lo considerable augment de sas possessions, sorti lo primitiu priorat de la situació precaria, en que se trobava durant la IX.^a centuria, y aixó feu que, com s' ha dit, son prior Tassi procurá sustraures de la dependencia del monastir de St. Esteve de Banyolas, que com las demás *cellas* ó priorats existents en aquella época en lo Comtat Petralatense, reconexian per superior al mentat cenobi, mercés á las antigas concessions fetas á son favor per los

(1) Villanueva.—*Viaj. lit.* t. XV, pág. 35 y segs.

(2) Pujades, llibre XII, cap. XI.

Florez, *Esp. Sagr.*, tom. 43 y 45.

reys de França (1). Iguals drets de supremacia pretenia lo monastir de St. Policarpi, que radicava en lo Comtat rodense (vulgo Razes) (2), qui de temps anteriors venia posant duptes y reparos al de Banyolas, impeditli la quieta y pacífica possessió dels priorats que en lo territori de Perelada tenia. (3).

Lo intent de Tassi produhí llargas y empenyadas dissensions, veyentse en éllas afavorit per lo Comte de Barcelona Suniari y pel d' Ampurias y Rosselló Goffrido, no menys que pel prelat gerundense Gothmar; per lo que fou precis al de Banyolas transigir las antigas qüestions, logrant lo cenobi Rodense lliurarse de la *subjecció que sufría ab gran impaciencia*. Feta la concordia per Tassi y Acfred, acudiren abdoz Abats á Lluís lo Trasmari qui doná lo precepte del any 943, en el que no sols confirmá las quantiosas possessions del priorat Rodense, posantlos sots la sua directa defensa y protecció, si que també li concedí la facultat de elegir lliurement sos Abats, quedant exempt de tota servitut y condonantli, per fi, las iglesias ó *cellulas* abans citadas, que pertocavan al Abat de Banyolas (4). Acudí també Tassi á la Cort Pontificia pera lograr la sanció de la Sede Apostólica á lo que acabava de obtenir; y pera coronar sa obra, procedí á la restauració del mitx

(1) Alsius.—*Ensaig històric sobre la vila de Banyolas*.

(2) Aquest monestir junt ab lo de Carcasona, fou donat per Carlos lo Calvo al Comte Bernat de Tolosa en 872.—Alsius, lloch citat, nota 1, pág. 46.

(3) Alsius.—*Idem, idem*.

(4) Marca, col. 389, ap. LXXIX y col. 392, ap. LXXXII, col. 855 y 856. Florez, *Esp. Sagr.*, tom, 43 y 45.

Villanueva, *Viaj. liter.*, tomó XV, pág. 33 y sags.

Pujades, *Crònica* llibre XIII, cap. X.

arrunat cenobi (1), li feu universal donació de sos bens, professant en éll, y per últim oferint á son fill Hildesind al servey del monastir.—Sota lo apilotat munt de runas, ó tal vegada impiament revoltas ab éllas, jahuen las cendras del ilustre Tassi, quals fets pregona la lauda sepulcral ab que 'ls bons monjos de Roda honraren sa memoria. Pas-sà d'aquesta vida *annorum DCCCCLV quater ter, bis quo-que semis=Indictione presente, sub. VI Kal. Feb. m. s.* (979) (2).

Ab gran solemnitat y ab presencia dels bisbes de Barcelona (Vilar), de Gerona (Gothmar) y assistencia dels Comtes de Barcelona Sunyer, son hereu Borrell. y ab lo de Ampurias Wifred, protectors del Monastir (3), procediren los monjos á la elecció de son primer abad, lo fill de Tassi, anomenat Ildesind (947—991), qui continuá la obra em-presa per son antecessor, partantla al últim grau.

Lo primer acte de Ildesind fou acudir á Lluís lo Trasmari pera obtenir la ratificació del anterior privilegi, lo que *obtingué en virtut del precepte dat en Reims á III de las Kalendas de Octubre, indicció VI, any XIII de dit Lluís (847).*—Marca col. 858.—

Quantiosíssimas donacions augmentaren durant son Abadiat lo rich patrimoni del cenobi; comensant lo propi Ildesind ab la donació en 967 d' un camp *in Palatiolo* (Palau Sabardera) *qui fuit de Chindilberga amita* (4); á la que segueix la del Comte de Rosselló y Ampurias Gauzfred y de

(1) Efecte de la invasió dels alarbs ó més probablement de las terribles incursións dels Normandos que tantas ruinas causaren en las costas y llochs propers á éllas aixís de França, com de Catalunya.

(2) Pujades, llibre XIII, cap. XVII, pág. 49.

(3) Pujades.—lloch citat.

(4) Villanueva.—lloch citat.

son fill Sunyer bisbe d' Elna, del any 974. Aquesta compren una extensió considerable de las costas del Cap de Creus, agafant desde los illots dels *tres frares* y la *Meda, que est infra portum Frazani* (al S. del Port de la Selva fins la cala Tamaría,) (1) *ad ipsam Tamarix*, agafant la costa y vall de Llansá pera pujar montanya amunt envers lo interior d' aquella encontrada fins lo cim de Verdera en la montanya de Roda y afrontar ab Delfiá, comprnent una considerable porció de montanyas, estribacions de aquélla, (las quals conservan encara llurs noms antichs, com son Pedrafita, lo Pení, la Clusa, Vinya-vella, lo Mirall, etc., etc.,) tombant envers lo Ponent passant per la via-pública, Roca-ventosa, collada de Terrario, y Rocamorenna, arriuant, á la part de Tramontana, á la serra de la Guardia *moresca* y pasant per lo serrat de St. Genís venia á trobar la Meda de prop la Selva; dintre de quals estes termes se comprnien la iglesia de Sta. Creu de la vall (prop de la Selva) St. Esteve (parroquia de la Mata de Selva) St. Fructuós, (cella) St. Vicens de Llansá, la iglesia de St. Pere (de Roda) *cum castro Miralias*, lo castell de *Virdaria* y lo castell (*Fictorio*) de *Pinna nigra* (2)

A exemple de Gauzfred y Sunyer, lo bisbe Wisadus de Urgell doná al monastir de St. Pere de Roda la iglesia y vila de Ulciá (974); á las que precediren las del Comte Seniofre referent als alous de la vall de Conflent, sota lo castell de Vinzá y lloch de Vilella. (948) lo de Barcelona, Borrell (3), consistents en las possessions que li espectavan

(1) Se la anomena avuy Tamarihna.

(2) Marca.—col. 903 al 906, ap. CXVI.

(3) Sunyer, diu Pujadas, mes dit comte era ja mort en la época d' aquesta donació.

en la ciutat de Girona, en Vilaforgars y en lo Vilar de Cardenas (958) (1), completant las anteriors donacions la que lo Comte Emporitá feu del estany de Castelló ab las illas *Uduagro, Fonilaria y Savasta*, ab las terras adjacents fins la mar propera (968); motivant aquesta última donació las reclamacions de Acfred de Banyolas y de Adalbert Vescomte de Ampurias per los drets que tenian sobre lo estany é illas mencionats; de manera que sembla s' apoderaren aquestos de las novas possessions adquiridas.

Aprofitá Ildesind la coincidencia de trobarse en lo monastir, ab motiu de la festa de St. Pere *ad-vincula*, lo bisbe de Girona Arnulf, lo Comte de Perelada y Ampurias Gauzfred, ab son fill Sunyer, lo Comte de Barcelona Borrell, ab altres Senyors, Prelats y Clergues, pera exposarlos hi las dissensions que existian ab l' abat de Banyolas y lo Vescomte Emporitá, declarantse lo Concili, puix tal semblava aquella reunió, á favor de las pretensions de Ildesind.

Inmediatament l' Abat de Roda acudí al Papa Benet VIII pera obtenir la sanció de la Sede Romana als privilegis y possessions de Roda y lo Papa concedí y confirmá tals privilegis, y á més, posá los bens del Cenobi ...*sub patrocínio et defensione Sanctæ Romanæ et Apostolicæ matris Ecclesie... nullius alterius juri et ditioni submittatur...* confirmá la donació de Gauzfred y Sunyer, especificant los termes y extensió del patrimoni del monastir que 'ns ocupa y anomenant, per fi, todas las *cellas é iglesias* que reconeixian la supremacia de la de St. Pere de Roda, situadas en los Comtats de Perelada y Ampurias, de Besalú, de Girona,

(1) Pujades, lloch citat.—Villanueva, *Viaj. lit.*, ap. XIV.

Alsius y Pujol. *Nomenclator geográfico histórico de la provincia de Gerona*.—pág. 126.

de Barcelona, de Pallars, Urgell, Cerdanya, Rosselló, Conflent y Vallespir (1) (any 974).

Tres anys després, ó sia en 977, acceptá lo meteix Ildesind la donació que un tal Bencio feu al monastir de Sant Pere de Roda, en remey de la sua ànima, de la de sa mare *Matresinda* y de son pare Wifred, consistent en la iglesia St. Esteve *in valle Tordaria*. (VII Idus Febrer any XXIII regnant Lothari, fill de Lluís) (2), y finalment la que dos anys després li feu Miró comte de Besalú y bisbe de Girona (3).

Curiosa es la crónica del Monastir Rodense en tota la X.^a centuria. Per una part los Pontífices y los reys de França lo posan baix llur protecció, per altra lo monestir Balneolense li pledeja constantment sas possessions quantiosas; y mentres los Senyors de la encontrada, y d' altres punts, lo enriqueixan ab donacions considerables, no miran en usurparli lo que puga convenirlos, desobehint los anatemas de la Iglesia y las amenassas del poder real. ¡Estranya civilisació! Lo meteix comte Huch d' Ampurias, protector del Cenobi, se apoderá del castell de Verdera, sent precisa la excomunió del dit papa Benet VIII en 979 pera que restituhís lo que no pertocava al esmentat Senyor emporitá; á qual usurpació seguiren las del Vescomte Adalbert d' Ampurias y de sos homes, arrivant al extrém que 'ls monjos degueren abandonar son monastir y fer vida captant per altrás terras; no solsament per rahó de ditas usurpacions, si que també tal vegada per las incursions dels piratas normands.

(1) Marca, ap. CXVII, col. 906 á 908.

(2) Villanueva, ap. XIII, del tom. XV, pág. 235.

(3) Bofarull, *Condes Vindicados*, tomo I, pág. 102.

Aixó feu que Ildesind, que 's trobava ser bisbe de Elna, acudís novament en 982 al rey Lothari y al Papa Joan XV logrant d' abdós nova confirmació dels dominis, ratificació dels privilegis y la repetició de terribles anatemas contra los usurpadors. (Precepte de Lothari de 982 y Butlla de Joan XV del 990) (1).

L' any següent moria l' Abat y Bisbe Ildesind, donant-se li sepultura prop la tomba de son antecessor, la que porta la data del 1023. Inútil es buscarla: *també los sepulcres tenen mort!*; sa mortalla son las runas que la amagan.

La obra comensada per Tassi, ó sia la d' aixecar de las runas lo monastir Rodense, havia arribat á terme en lo any 1022. En efecte, en dita fetxa se reuniren lo Metropolità de la Marca Wifred, arquebisbe de Narbona, *ad vicem Petri Gerundensis Episcopi*, Oliva, bisbe de Ausona, Esteve, *Aghatense* y Esteve *Arrensem*, los comtes Huch, Wifred, Guillem, Ermessindis comtesa, *atque plurimarum illustrium personarum*, pera consagrar lo actual temple, *novae aedificatce Ecclesie* (2), sent Abat de Roda, Pere, successor de Ildesind, qui en vida d' aquést fou son coadjutor, segons se l' anomena en la escriptura del 990 sobre una vinya que doná al monastir lo sacerdot *Mascharó* de Castelló de Ampurias.

Lo nou Abat degué acudir al Papa pera exposarli lo estat en que 'ls poderosos y sos vasalls havian reduit al Monestir. Si bé 'l Pontífice expedi una Butlla repetint la protecció de la Iglesia sobre 'l cenobi y fulminant terribles excomunións contra 'ls usurpadors, aquéstos des-

(1) *Esp. Sagr.* tom. 43, pág. 347 y segs.

(2) Marca, ap. CXCIX, col. 1034.

preciaren los anatemas, y ni 'ls bisbes, á qui 'l Papa havia ordenat treballassin á favor del monastir, ni 'ls Comtes, á qui exhortava pera que obligessin á sos vassalls á respectar las ordres de la Sede Romana, res feren pera defensar los drets de St. Pere de Roda. Solsament lo il-lustre Oliva de Ausona, Wifred de Narbona, Esteve de Agde y altre Esteve de Autun cumpliren las disposicions pontificias; y ab motiu de trobarse á St. Pere de Roda pera la consagració de la nova iglesia, confirmaren los bens del monastir y repetiren las excomunións contra 'ls invasors, firmant aqueixas declaracións los dits Bisbes, lo de Barcelona y 'ls Canonges de Girona. De res serviren las amenassas, al contrari, los homes del comtat d' Empurias y Perelada havian reduit á tal extrém de pobresa al Monastir, que l' Abat Pere degué enviar al Papa un misatjer, manifestantli que deuria abandonar-se lo monastir pera no tornarhi, si las vexassións continuavan com fins á las horas. (Era lo any 1030 regnant Robert fill de Huch Capeto) (1).

Algun tant se millorá la trista situació á que havia arribat lo poderós monastir de Roda, per quant en lo sigle xi no sols adquirí novas y quantiosas possessións, ja per títol de venda, ja de donació, si que també 'ls antichs bens li foren confirmats per los Pontífices y Reys, augmentant sos bens temporals y las gracias y privilegis espirituals, que la Sede Romana ab llarguesa li concedí.

La vida treballosa del Cenobi ab que 's caracteriza la X.^a centuria, se converteix en la següent en existencia esplendorosa, acabantse també en aquest sigle las reclamacions del de St. Esteve de Banyolas; de manera que sense

(1) Marca, apénd. CXCVI, col. 1034.— *España Sagrada*, tom. 43, pág. 347 y segs.

destorbs de cap mena podia l' Abat feudal exercir sa jurisdicció en los estesos dominis de son monastir-castell. La doble diadema abacial y baronial lluhian esplendorosament en lo monastir de la montanya de Armen-Roda, que per llargas centurias fou lo cenobi de major importancia en la Catalunya vella, contribuhinhi las donacions considerables que durant tot lo sigle x li feren los Comtes de Pallars, los bisbes de Narbona, lo de Tolosa, lo noble de Ribagorza, los senyors del Albi y altres. (Pujades detalla aquestas donacions en lo tomo 8 de sa *Crònica*, cap. V, llibre XVI, pág. 20 y segs.)

En 1030 adquirí l' Abat Pere Dalmau, en virtut de compra feta á Huch y Guisla de Ampurias, ab intervenció de llur fill Pons y jermá Sunyer, totas las terras y demás pertenencias inherents, compresas en las montanyas de Puig-alt y de Peni (Cadaqués), per preu de 4 onsas d' or; citanse en la escriptura (1) los límits de la nova adquisició; los que comensant desde la punta dels *tres frares* (límit de la primera donació de Gauzfred del 943), arriuan fins la cala de *Jungols*, al S. de las costas de Cadaqués (2), comprenentse dintre d' aqueixa afrontació las calas de Culib, de Cap de Creus, Port-lligat, *Kadachers* (sic), pujant serras amunt fins la *Cruilla de St. Tomás*, dirigintse al Ponent per lo *Pla-de-larvin*, y termenant en *vinya vella* y coll de St. Ginés, ahont se trovan novament las possessions del Monastir (3).

---

(1) Es de XVII de las Kal. de Febrer del any XXX del rey Robert.—Marca, col. 1043.

(2) Aqueixa cala, qual nom conserva encara, es lo límit de las costas entre Rosas y Cadaqués.

(3) Aqueixos noms també 's conservan actualment.

Posteriorment á aquesta venda, adquireix lo monastir nous bens, ab motiu de la oblació que lo Comte Huch y sa muller Adalaez feren en 1063 de son fill Pere (qui en 1072 se 'l troba Abat del meteix), entregant totas las possessi6ns que al oblat perteneixian per sos drets llegitimaris; sent curiosa la promesa d' obsequiar als monjos en la diada de Sta. Margarida, de tots los anys, ab una *receptió*, que creu lo docte P. Florez (*Esp. Sagr.* tom. 43, pág. 353) era un *convit*.

A últims del sigle XI, ó sia en 1091, trobantse Abat de St. Pere de Roda Matfred y de St. Esteve de Banyolas Benet, se celebrá una junta (*plácitum*) en la iglesia de Castelló de Ampurias pera tractar novament de las antigas qüestions que portavan dividits en continua lluyta aquells dos célebres monastirs, y en especial sobre los priorats del Pení y la pledejada possessió del estany é illas d' aquella vila ampurdanesa. Al efecte se trobaren reunits en l' esmentat temple de Castelló, los Comtes emporitans Huch y Sanxa, lo Cardenal Ricard Abat de St. Victor de Marsella, Berenguer bisbe de Girona y gran concurrencia d' altres Abats, nobles y poble, celebrantse un judici, en que després de exposar llurs pretensions los cenobis contendents y exhibit el de Roda las antigas Butllas y Preceptes, fallaren los jutges á favor del de St. Pere, y reiterá lo Senyor de Ampurias la protecció que sos antecessors tenian feta á favor del esmentat monastir.— Document del any XXXIII del rey Felip (1).

Al Abat Matfred succehi Regimond, en qual temps lo bisbe Pons de Roda (en 1098) doná la iglesia de *Miliaria*

---

(1) Marca, ap. CCCX, col. 1191.

ab tots sos drets, oblacions y pertinencias (1); á la que acompanyá la que li feu Berenguer, que ho era de Girona, de la iglesia de Sta. Creu de la Vall, en la meteixa montanya de Armen-Roda, (1113) y la de St. Martí de *Canyanan* en 1124.

Lo sigle XII se caracteriza, certament, per las donacions continuas ab que 'ls nobles y prelats enriquiren lo gran patrimoni de St. Pere de Roda. Si Ramón Berenguer III en son testament del 1131 li llegá *dos masos que tenia* en Palafrugell (*Palatio Frugelli*) *pro emendatione mali quod ei feci* (2); Pere, bisbe de Saragossa doná al Abat Deusdedit la *mesquita major* de Urceira (3).

Los Papas, que desde la época de Tassi s' havian declarat directes protectors del monastir de St. Pere de Roda, lo afavoriren constantment com ho demostran las Butllas y Breus de Benet VI y VIII, de Joan VIII, de Calixt II, de Juvenci III, Honori III, Gregori X, Adriá IV, Nicolau IV y altres, en las que no sols li confirman sos bens y possessions, si que també lo declaran exempt de tota jurisdicció ordinaria, posantlo baix la alta defensa de la Sede Romana (4).

Una de las gracias espirituales concedidas al célebre monastir y que més contribuí á sa molta celebritat y anomenada en los sigles mitjos, fou la del Jubileo pleníssim de

---

(1) Aquesta diócesis corresponia al bisbat de Lleyda, haventse traslladat la Sede á dit lloch de Roda per rahó de la invasió dels alarbs y domini que tenia sobre la ciutat Ilerdense.

(2) *Marce*, ep. CCCLXXXII, col. 1273.

(3) *Marca*, col. 1257.

(4) Aqueixas Butllas son notadas en un manuscrit que obra en lo arxiu de la Real Academia de la Historia.—*Esp. Sagr.*, tom. 45, pag. 119.

Sta. Creu, concedit per lo Breu de Urbá II, que expedi *apud Urbem veterem* (Civitavecchia) *idus januarii pontificatus anno II* (1088), que estigué en práctica fins al any 1697.—Villanueva, tom. 15, pág. 56 y segs.—Durava aquést vuit dias, essent concorregut d' una munió inmensa de pelegrins procedents de llunyanas terras, puix que en éll se guanyavan las meteixas indulgencias que en lo general de Roma, als sepulcres de St. Peré y St. Pau.

S' obria, donchs, aquesta solemnitat ab la següent cerimonia: La vigilia del dia de Sta. Creu, l' Abat revestit de Pontifical ab mítra y crossa (1) y acompanyat de tota la Comunitat dels Monjos, surtia proressionalment á fora lo reclós del monastir; y passant per entre la munió de pelegrins, acampats per la montanya, anava á obrir la *Porta de ferro*, que durant l' any restava tancada y aparedada. Dita *Porta* existia en la fatxada del temple, en la Galilea, y l' ingrés ordinari 's feya per la que donava al claustre, situada en lo bras dret del crehuer.

L' Abat, ab la daurada crossa á la má esquerra y un martell á la dreta, se dirigia á la porta ferrissa y donava á élla tres colps. Allavors tot seguit se tirava á terra la paret que la tancava, y oberta de bat á bat la porta, á professó feta, y entonant cántichs relligiosos, entrava lo prelat y 'ls monjos, seguits del poble. Las sonoras campanas desde las altas torras románicas omplian l' espay ab llurs potentas veus, confonentse ab los cants sagrats dels devots y clergues. Aixís quedava obert lo *Jubileo*, y durant

---

(1) Lo us de pontificals fou concedit als Abats de St. Pere de Roda per Butlla de Nicolau IV, de 1291 *utendi anulo ubique, mitra ceterisque pontificalibus...* Villanueva —Ap n.º XX del tom. 15.

lo terme dels ja dits vuit dias, aquelles soletats oferian un quadro plé de vida.

Ademés contava lo monastir ab un nombre considerable d'insignes reliquias; del Divi Salvador, de Nostra Dona Sta. Maria, d'alguns Apóstols, de 18 Màrtirs y Confessors, lo que era causa que la devoció á la iglesia de Roda fos grandíssima en los sigles mitjevals, acudinhi gents de totas terras.—(Villanueva, tomo 15, ap. núm. VIII). Guardantse moltes de aquellas Stas. reliquias ...*in quodam pulcra spelunca...*, ó sia la cova en que, segons tradició, foren amagadas las reliquias que hi portaren los sacerdots romans citats al principi.

La biblioteca y arxiu fóren riquíssims. De la primera res n'ha quedat. Se conta d'ella que 'l general francès Noailles trasportà varis códices á Paris, entre élls una preciosa biblia. Aixó seria, com suposa lo P. Villanueva, en las guerras del sigle xvii, durant las quals estigué molts anys despoblat lo monastir. Lo demés ho consumiren las guerras, especialment la del 1793.^x Ab tot, continúa aquell savi académich, pogueren salvarse algunas senyaladas reliquias. Tal es una capa pluvial teixida en or notoriament del sigle xii: se diu haver sigut de St. Tomás Canturiense y altres.

En quant á l' arxiu, pogué aquell ilustre *viatjer literari* examinar bona cosa d' importantíssims documents salvats, com per miracle, de la verdadera inundació de incendis, ruinas y tota lley de desolacions, que com un lloch malehit, han caigut demunt lo célebre monastir.

Los monjos diferents vegadas degueren abandonar la Santa Casa, contra la que 's congriavan sovint las desgracias de tota mena: los assalts de mala gent, las invasions

lo cartulari de San Pere de Roda se troba en el arxiu episcopal de Vich (Vegeu "Huirojna: la cuestió agraria en Catalunya")

extranjeras; las tempestats més furiosas portadas per la tramontana y per fi 'ls ayres pestilents de las llacunas de Castelló. L' últim abandono tingué efecte en 24 de Setembre de 1798, per ordre del Senyor Rey, trasladantse al lloch de Vilasacra (1), prop de Figueras, en lo 10 de Dецembre del propi any, y com si una lley fatal de extermini pesés demunt la poderosa Casa de Roda, al poch temps, ó sia en 19 de Juny de 1805, apenas s' havia somoguda la terra pera alzar lo nou monastir, una Real Ordre obligá als monjos á trasladarse á la vehina vila de Figueras, d'ahont los vents revolucionaris de nostres temps, los esbargi, com lo baf de la tempesta ho fá ab las auselladas dels boscos.

La incalificable incuria de la casa successora dels Gauzfreds y Huchs d' Ampurias, completá la obra del temps y de la revolució; y demá un túmul inmens de pedruscalla será la tomba del Monestir de St. Pere de Roda.

Torném á sas ruinas. ¡Qué majestuosas son en mitj de la salvatje soletat que las rodeja! ¡Y com retallan ardidias en l' espay puríssim sas torras monacals y feudals, á la vegada, semblant que esperan l' homenatge d' altres temps! Mes, á mesura que nos atansém als edificis que forman lo Monastir, (eran onze las casas que tenia pera altres tants monjos y la del Abat) sols se contempla la descarnada ossamenta d' un cadaver geganti. Com las vuydas concas d' una calavera, nos miran ab aterradora fixesa innombrables finestral oberts en amples murs, coronats de marlets, fent més tétrica la visió verdaderament cadavérica del con-

---

(1) La carretera de Figueras á Rosas passa pel mitx d' aquest reduit poble.

unt la ampla arcada de la Galílea, fosca y negrosa com la gola d' una tomba.

¡Qué sublim ha de ser en nit tempestuosa aquella superba ruina il·luminada pels llamps y escarnint lo rebombori del tró los écos amagats en las pesantas voltas, en las salas y corredors solitaris, en lo abandonat temple...!

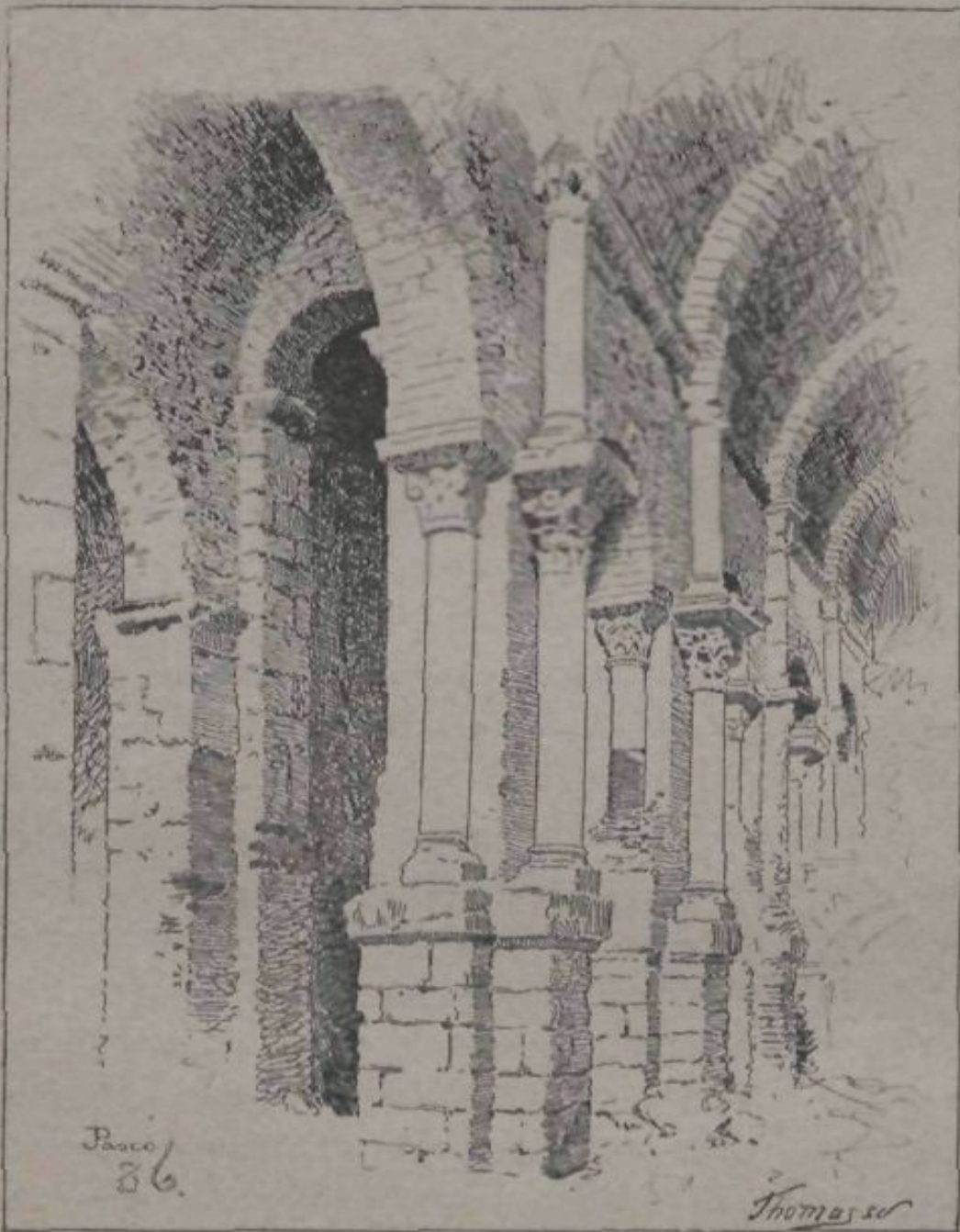
Quasi no es possible guiarse en mitj d' aquell conjunt de parets esfondrades, murs esquerdats y primparadas voltas.

Passat un feixuch portal, se desplega 'l pati del Cenobi, voltat dels restos dels edificis á éll dependents, al que mira la fatxada de la iglesia, que vé formada per l' amplíssim arch de gran volada del atri ó Galílea, ostentant en sa clau ó dovella central una petita escultura. Per damunt de la gran arcada sobreixen los marlets ab que 's corona la doble vessant de la fatxada, alsantse á son costat duas torras románicas severament adornadas. Res tan magestuós com aquells dos colosos de pedra, llevant lo cap per demunt de tanta ruina.

De la *Galílea* sols ne quedan las nuas parets. Pujades hi vegé en son temps *moltas sepulturas de los que en vida fóren benefactors del monastir; unas separadas (combadas) y altres encaixadas á las parets, ab epitafi*, que li revelaren llur antiguetat. Al fons del átri, diu, s' obra en lo llis mur format de grans sillars, la porta *constituída per una ferma cimbra* despullada avuy dels *archs hermosament labrats* que la adornavan y *de las columnas de alabastrins marbres tersos y molt pulits*, qual mérit artístich cridá l' esment del Cronista.—Crónica, tom. 7, llibre XIII, cap XI, pág. 23 y segs.

La iglesia desarrolla sa planta en creu llatina, estesa de O. á P., formada per tres naus, espayosa la major y molt

estretas las laterals, interceptadas per lo transepte, y acabant en semicircular ábside.

INTERIOR DE SANT PERE DE RODA.

Dibuix de D. J. Pascó d' una fotografia de D. J. Fortuny.

Venen ditas naus formadas per sis matxóns, tres per banda, sostinguts quiscun per un triple pedestal robustis-

sim, d' uns cinch palms d' alsada, format per grans sillars d' una regularitat verdaderament romana, termenat en un ample cornissó adornat d' una mitja *escocia*. Demunt del pedestal hi descansen tres altas columnas, adosadas respectivament á las caras anteriors y laterals dels dits matxóns. Los capitells y las grans impostas que 'ls adornan son ricament esculpturats, formant entrenats delicadíssims ó bé fullatjes, d' una execució de má mestre. Alguns presentan la clàsica fulla d' *acanto*, y to'ls tenen las proporcions matemáticas que Vitrubí y Vignolas senyalan al capitell corinti. Las bassas presentan, com l' ática, un alt *plinto*, una *escocia* entre dos *toros* y altres tans filets, y 'ls fustes finament pulits y llissos son coronats per un delicat collarí. De las columnas laterals arrencan los archs semicirculars que uneixen los matxóns entre sí paralelamente; y damunt de la columna que mira á la nau central y apoyantse en son gran abach cisellat, s' alsa una altra columna, de més petites proporcions, pero igualment rica en líneas, en la que hi descansa l' arch romá que sostén la volta de la nau principal. Aquestos sis grupos, del més bell efecte estétich, terminan en lo crehuer, que no porta cimbori, circuint lo presbiteri tres baixas cimbras. L' arch d' ingrés es sostingut per duas esbeltas columnas, arrimadas al mur, que náixen arrant del paviment.

Lo conjunt no pot ser més encisador. La fermesa románica s' agermana bellament ab la elegancia clàsica; lo géní artistich del feixuch lombart se veu enlayrat per la armonia helénica; y ab una inspiració plena de bellesa, l' ignorat arquitecte que feu la trassa del edifici, hi encarná en éll la representació simbólica de la Nova Lley, depositada en la Iglesia Católica, enlassant l' antiga Era ab la Nova. ¿Qui

sap si preveya l' expert arquitecte, las épocas venideras en que la materia pendria la volada envers l' espay, portat en alas del art més espiritual que ha existit? Perque, es lo cert, que la elegancia del temple de St. Pere de Roda es germana del estil ojival, y rés se troba en éll que recordi la fermesa del románich; la nau central sembla que se enlayra d' un modo marvellós; no pesa ni ofega al fidel com la volta d' un sepulcre, no entristeix com lo *confessium* de las vellas basílicas, sino que anima al cor y fa alsar la vista al cel, parlantli de dolsas promesas...

Aquesta verdadera creació artística, per vergonya nostra, 's trova avuy bárbarament malmesa y á punt de soterrarse, convertintse en un informe munt d' esmicoladas pedras.

¡Sols á las migradas aspiraciós de nostre temps se deu que demá, ó millor, avuy, havém de plorar una altre joya perduda, augmentant l' innombrable y vergonyós catálech de tantas insensatas pérduas!

¡Quina responsabilitat li caldrá á nostra generació davant dels sigles vinents! ¿Qué 'n dirán, los futurs artistas, de nostra época? ¿Qué pensarán que enteniam nosaltres per ilustració, al contemplar, indignats, tantas runas, tans desperdicis de joyas inapreciables y tanta ignorancia dels dolcíssims sentiments del Art? ¿En qué 'ns diferenciarán dels vándals y dels primitius alarbs, en punt á respectar las creacions artísticas dels passats?

¡Tal vegada, s' imaginarán, ab greu dolor, que nostre sigle sofri un retrocés moral de tal mena, que no 'ns dolia semblar un poble sense art, ni sense sentiment!

Seguint, ab lo cor apesarat, aquellas solitarias ruinas buscárem entre 'ls enderrochs, lo claustre, mes aquest ja no existeix: tal vegada 's trova soterrat juntament ab los

artístichs sepulcres, estatuas y relleus, (que hi contemplá Pujades), de sos abats y altres cavallers, entre 'ls pedregams y las desferras del monastir. Segons se cita en la obra dels may prou alabats Piferrer y Parcerisa (1), estava situat lo claustre á la part dreta del temple. Era quadrat (diu Pi y Margall, lloch citat), y 's componia de dobles archs de segment, compresos dintre una alta ojiva, servintlos d'apoyo pesats y llisos pilans. Com nostre preciós claustre de St. Pau del Camp, eran los archs polilobats, encara que molt majors en proporcions. Donchs bé; tal joia ja no existeix, ó al menys, com ja he dit, resta amagada entre la runa.

Desde 1799 se troba tan rich joyell á mercés de l'ignorancia dels homes y subjecte á la acció destructora del abandono.

Ara pertany á la poderosa Casa de Medinaceli, y tal vegada podria salvarse encara lo bellíssim temple. La ASSOCIACIÓ ha recorregut en demanda de protecció per aquelles tristes despullas, y vergonya es dirho, res s'ha pogut lograr.

Visitadas las venerandas runas del monastir, y combatut lo cor per tan tristas impresions, emprenguérem la fatigosa ascensió al enasprat castell de Verdera ó de Sant Salvador, com se l'anomena desde 'l sigle XIII, que com niu d'áligas, se trova encimbellat en lo turó més alt de la montanya.

Aquells imponents enderrochs d'envellit aspecte 'ns atreyan amorosament, com lo vellet á qui l'hi plau tenir á son entórn los nets de sa casa. A tal atracció no pogué-

---

(1) *Recuerdos y Bellezas de España.—Cataluña.*

CASTELL DE SANT SALVADOR DE VERDERA.
Dibuix de D. J. Pahissa d'una fotografia de D. A. Massó.

rem fernos esquerps, ni menys peresosos, malgrat la dificultosa pujada que era precis empendre; mes l'amor y entusiasme envers los recorts de la terra y de nostra historia, armárem de lleugeras alas nostra decisió, y pel dret nos dirigírem á la cima. Relliscant assí, alsántnos més enllá, agafantnos penosament pel áspre rocam ó arrapantnos pels punxosos arbossos que entre 'ls pedrals despresos de la cima han amagat lo camí antich, per fi arribávam á la lliscosa planura que envolta las fantásticas runas del castell. Forman aquést llarchs y alts murs ennegrits, coronats de marlets y franquejats per rodonas torras y quadrats torricóns. En son reclós, desplomadissas parets y voltas aterradas, confosas entre pedruscalla, es l'únich que subsisteix, del que fou temible signe de poderio feudal.—La historia d'aqueixas tristas despullas es la meteixa del Monastir.—En un principi fou dels nobles Senyors de Perelada, cedintlo en lo primer ters del sigle x al dit cenobi.

Pledejada sa possessió per la Casa d' Ampurias trobém que aquèsta posehí la fortalesa en 929, donantse de nou al Abat y Monjos de St. Pere en 974 per lo Comte Gauzfred, en virtut de la donació més amunt notada.

Hermosíssim es lo panorama que amplament s' esplaya desde la encimada altura del pich de Verdera (uns 1000 ms.), ahont las despullas del castell de St. Salvador forman la corona feudal de la montanya de Armen Roda.

La vista apenas pot capir d' una ullada tanta immensitat, que encongeix l' esperit soptantlo de admiració. Un semicírcol inconmensurable de E. á S. detura, en los últims límits, l' espay de la mar, confonentse ab lo del firmament, en indeterminable ratlla; fent viu contrast ab la brunyida planura, lo mar esbalotat de montanyams que en

ondulacions gegantinas corren á rendir llur bravesa als peus del Pirineu; mentres amples domassos de verdor, ciutats de plata, s' extenen bellament sota 'ls serrats ampurdanesos fins las jogadissas onas del Mediterrani. Retállen-se en éll, ab mil sinuositats, las farrenyas costas pirenaycas, ovirantse, seguint la argentada brillantor de las onas que contra 'ls cantalluts rocams s' esbotsan, desde las platjas rossellonesas de Cete y Agde, fins los serrats que vigilan St. Feliu de Guixols, ab sos caps y puntas, calas é illas. A la part de Ponent, se desplega 'l gentil Ampurdá ab sas vilas y pobles, monastirs y masias que blanquejan en mitj de verdejants conreus y boscurias, entre 'ls que anguilejan lo Ter, lo Fluviá, lo Manó l y la Muga, venint á morir en l' ample golf de Rosas.

Com lo seguissi d' un monarca poderós, llarch murallám de serras, fitas un dia dels comtats de Besalú, d' Ausona y de Girona segueixen envers lo Nort lo Pirineu, ovirantse entre la fumissela del horissó, las Agudas del Montseny, la Mare de Deu del Mont, lo Canigó, Recasens y Alberas.

Bé li escau lo nom de verger ó jardí al pich de Verdera ó *Viridarium*, que li atribuiren los llatins, segóns opina Pujades,—(Crónica, tom. 7, llibre XIII, cap. XI, página 24), puix que de mellor no li calia; ¡tanta es la hermosura del siti y la comarca que presideix!

Ab greu recansa preniam comiat del castell y de sas runas, ahont hi viu la calma del oblit, dirigint per última volta una llarga mirada al imponent espectacle que 'ns tenia á tots com ullspresos y encantats; y boy baixant la si-ma sentiam l' anyorament del qui deixa un ser amat. ¡Es tan gentil nostra terra contemplada desde sas montanyas!...

De tan notable castell recullirem una bella tradició, en

la que lo poètic y lo tràgic s' agermanan perfectament.

En una cambra del meteix, en la que s' hi conserva part de la volta, hi ha una obertura practicada en lo mur, al peu de la qual s' obra un esglayador precipici, anomenat lo *salt de la Reyna*. Res més terriblement atractiu que aquell abim, tallat en lo pelat rocam desde la cima alterosa fins lo peu de la montanya, en lo qual hi blanqueixan, com un petit remat de manyachs anyells, los llochs de Pau y Palau Sabardera. Se coneix aquella timba ab lo nom dit suàra, perque conta la tradició: que perseguida ab insensat anhel, una gentil y virtuosa dama per un mal cabailler (1), enemich del castell y de la noble castellana, aquèsta, estimant molt més son honor y sa virtut, que no pas la sua vida, abans de accedir á una passió enfollida se llensà desde aquella altura en los brassos de la mort, dols remey en sa tribulació; y alsant sos puríssims esguarts envers lo cel, mentres l' angel de la puresa enlayrava l' anima de la virtuosa dama, son cos gentil s' estimbava en lo pregondíssim abim.

¡Com retréyem sovint, tot baixant la montanya, los recorts patris que 'ls llochs visitats nos despertavan! Lo Mediterrani, que davant nostre s' extenia, nos recordava aquell poder marítim de Catalunya, sostingut tan alt pels Laurias, Marquets, Cardonas y Recasens. Aquellas brodadas costas, amuralladas d' horrendos rocams, nos esmentavan la fermesa may abatuda de nostra nissaga, si bé, com aquèllas, fa temps combatuda. Al contemplar aquellas alterosas cimas pyrenàicas, amanyagadas sempre per la blanca boyra, coronadas de la més pura neu, y que sem-

---

(1) Lo bon home que aixó 'ns contá diu que 'l perseguidor fou un moro.

bla que 'l cel y la terra 's confonen alli adalt ab dolsa besada, se 'ns figurava veure l' altiu é independent génit de nostra rassa que no s' ajau á cap mena de servilisme; ensempe que 'ns advertia la solemne silueta del cenobi, que deixavam en la soletat de la mort, altres temps nodrits en las dolsuras de la Fe...

A l' hora dolsa, en que 'l rossinyol comensa la trista complanta de la vesprada y en que 'l sol ponentí, destria per l' espay aquells matisos plens de poética melangia, y en que entre glassas d' or y pürpura naix l' estel puríssim de la tarde; en tan hermosa hora, donchs, descendirem de la histórica montanya de St. Pere de Roda, retornant al Port de la Selva, quan los crespóns de la nit comensávan á enbolcallarho tot.

Lo dia 8, darrer de nostra excursió, volguérem aprofitarlo pera investigar los últims termes marítims de la costa N. E. catalana.

Embarcats novament en lo llahut, en alas d' un favorable vent de E., sortirem del port de la Selva y costejant arribárem al apacible de Llansá.—Distancia 6 kilómetres.

Ja no fréstechs rocams, espadats y singlaras, separan lo port de la Selva del de Llansá, sino las ondulants estribacions de la montanya de Roda, que venen á banyar sos peus en sas tranquilas platjas y calas ahont hi jugan alegrement las onas.—Ovirárem lo bonich quadro de la costa formada per lo cap del Bot, més enllá la tranquila cala de las Erolles, ab la platja de las tunyinas, los caps Llansá y Castellá, y la petita illa del Estanyá; virant per últim al abrigat port de Llansá, ahont fondejarem.

Blanquíssimas sobre tota ponderació son las casas y cabanas dels pescadors de Llansá (formant un aplech de 40

fochs) que animan la placévola tranquil·litat del port, tancant la recolzada los caps *Raso* y *Castellá*.

A un quart d' hora 's troba la vila, rejoyenida y agradosa. Distà de Girona 7 lleguas, y 2 y $\frac{1}{2}$ de Figueras, y enllasada ab nostra Ciutat per lo camí de ferro de França (159 kilms.). Encara que la Tramontana la castiga ab sa furia, es en l' estiu d' una molt agradable temperatura, y d' un clima sá y pur. Conté uns 2000 habitants (1). Lo terme confina al N. ab Sant Miquel de Colera; al E. ab lo Mar; al S. ab la Selva y al O. ab Vilajuiga y Sant Silvestre; tenint per pobles vehins la Vall de Sta. Creu (4 kilms.), Balleta (4 kilms.), Selva de Mar (7 kilms.), Port de la Selva (6 kilms.), Sant Quirse de Colera (5 kilms.), Molinás (8 kilms.) y Portbou (9 kilms. passant per la montanya). Separada la vila del port, com havém dit, per una rica plana coberta d' hortas, arbredas y camps, hi ha en élla una iglesieta dedicada á la Verge del Port, bastant moderna. La producció es agrícola, no contantse cap altra industria, com no sia la pesca, haventhi prop del mar una fàbrica pera preparar lo peix en escabeitg.

La iglesia parroquial, situada en una gran plassa á la que miran modernes casas, presenta una bona fatxada de pedra. Una ample escalinata, partida per dos replans, y adornada ab balustres, condueix á la porta principal. Encara que ab més petites proporcions, es molt semblanta á la de la Seu de Girona. Lo fróntis es de l' any de 1761 y segueix lo gust grech-romá ab reminiscencias barrocas. Una estatua corpórea de Sant Llorens, damunt de la por-

---

(1) La malura de las viayas (*phylloxera*), empobriat cada dia mes á la població, ha fet que aquésta disminueixi d' una manera considerable.

talada, dona bon aspecte á la obra, que presenta á més en sa part superior un grandíós ull de bou, rematant, per fi, en ondulant cornisa. Es un bon modelo del gust arquitectònic del últim sigle.

L' interior del temple 's desplega en espayosa y ben proporcionada nau, ab capellas laterals, y si bé no pot cridar l' esment del arqueólech, no obstant l' arquitecte hi trovará una recomenable construcció. Entre las Santas Imatges mereix ferse esment d' un Sant Crist notablement esculturat.

En la part exterior del temple, y adossat al mur de la esquerra entrant, s' alsa magestuós l' antich edifici, dit lo Castell, coronat de marlets. La fosca presó, que s' hi conserva, recorda 'l dret del mer y mixt imperi y la [jurisdicció alta y baixa que al Comte de la Vall de Llansá (titol conegut en 1212) li corresponia.—Los rogenchs murs, formats per ben tallats carreus, presentan alguns d' aquells finestrals tan comuns en las construccions mitjavals, so es, las primas columnetas de purissim capitell y senzilla bassa sostenint lo trilobat llindar, que tan artístich y elegant efecte produeixen. En la dovella central de l' ample portalada hi ha esculpit l' escut nobiliari dels Abats de St. Pere de Roda, indicantnos aquest detall lo senyorio que 'l célebre monastir tenia sobre la vall de Llansá (*valle Lanciana*) y la jurisdicció eclesiástica sobre son antich temple de St. Esteve, conforme consta aixís de las donacions dels Comtes ampuritans y consegüents confirmacions reals y pontificias á favor dels Abats Tassi é Ildesind en lo sigle x, conforme s' ha vist més amunt.

L' origen de la vila de Llansá deu trobarse en las aprehensions de la época de la Reconquista en temps de Carle-

magne y de son fill lo Piadós Lluís, fetas á favor dels primers comtes de Perelada y d' Ampurias, quins donaren, com s' ha dit, la vall é iglesia de Llansá, al citat cenobi.

Conta Llansá ab duas escolas d' instrucció primaria. Com á llochs públichs hi han tres cafés y duas tabernas; una fonda y un hostal. L' aspecte nou y enjovenit de la bonica vila es degut als amples y arrenclarats carrers, ben pintadas y netas casas y aquella poch estética uniformitat de las poblacions modernes (1).

Ab lo curt temps de que disposárem poch més poguérem investigar; aixís es que sortirem á primera hora de la tarde en direcció al port, y embarcats altra volta, dirigirem nostre rumbo en demanda del cap de Cervera.

Desde la lleugera embarcació, passant aprop d' aquellas may prou ponderadas costas, contemplárem las atrevidas obras del camí de ferro practicadas en aquells espedats rocams. Grandiosos murs de pedra, terraplens, desmunts y dificultosos túnels donan pas al vapor, y aquellas soletats, avesadas abans tan sols als udols furiosos de la tramon-tana y als brams de la mar, al estabellar contra 'ls códols gegantins de la costa pyrenaica, las onas enfurismadas, avuy s' estremeixen ab lo xisclar de la locomotora y la remór del tren, escarnits pels écos amagats entre aquellas fondaladas.

Passárem davant lo fréstech cap de Rásson, la solitaria cala de Fregués ó Garbeta y lo rebassut cap de Lladró, que vigila la illeta de son nom, després lo gran rocám de Pedret, y de sopte 'ns sorprengué un atrevidíssim pont de fe-

---

(1) Alguns dels datos consignats son deguts á nostre digne soci delegat D. Miquel Galter.

rro, que s' extén entre duas montanyas, tenint á sota d' éll lo petit poble de Sant Miquel de Colera, amagat quasi bé dintre d' un barranch, cobertas sas parets de vinya, que s' exten fins la mar, entre bonicas hortas y la pacífica platjeta ó cala de las Portas; y després de virar davant lo cap de Corregi y lo Negre, entrárem en la cala de Port-bou, tancada per lo cap de son nom y el de Cervera; fita de duas comarcas germanas.

Enclosa la cala de Port-bou per las altas montanyas del cap, presenta en l' extrém ó fondo del semicircol que forma, una reduida platja. Al peu d' élla fondejarem lo llaüt, y saltats en terra, férem via á la plana, closa per las properas serras, en la que s' han construit las modernas edificacions que forman un ample y bonich carrer, ab doble filera d' arbres. En primer terme crida la atenció 'l quartel dels Carrabiners y Aduana, edifici que 's caracteriza per la severitat de sas lineas; aprés lo luxós café, moltas casas particulars, construïdas á la moderna y per fi las grandiosas construccions del Carril. Aquéstas, per rahó del desnivell del terreno, se troban molt mes enlayradas que 'l plá de que s' acaba de fer menció, y á las quals s' hi deu pujar per una carretera construïda en las rocas. Lo gran edifici dels empleats de la via 's troba situat al peu meteix del altíssim mur que sustenta las demás obras del dit carril, y es aquéll d' aytals proporcions que quasi bé pot acullir en son interior un poble.

Las transformacions que ha hagut de sufrir lo terreno montanyós son inmensas. Verdaderas serras y puigs y moles de granet, han desaparecut al poderós impuls de la pólvora y de la dinamita pera fer en aquell punt un espayós plá. En éll s' hi han construit la bellíssima iglesia

gòtica, verdadera joia del art modern; la extensa estació, los grandiosos magatzems y tallers, pel material y mercancias y demés dependencias que han transformat ab la vareta màgica del enginy modern, en un mon nou, aquelles soletats.

Avuy conta 'l poble ab 1500 habitants; ab 5 fondas y 3 cafés, luxosament instalats; á més dels que, á 1 kilm. de la població, s' hi ha fet un lloch d' esbarjo en la *Font del ferro*, ahont á lo agradable y pintoresch del siti s' hi ajuntan lo *restaurant*, tiro de gallina, etc., etc.; de manera que res falta en lo novell poble pera anyorar las poblacions de 1.er y 2.^{on} ordre, inclús un teatre y Sala de ball. Se sostenen 3 escolas (pàrvuls, 1.ª y 2.ª ensenyansa) y 3 professors particulars pera la ensenyansa de llenguas, teneduria, música y pintura y demés; lo nombre de educandos d' abdós sexes es de 325, poch més ó menys.

Port-bou es aduana de 1.ª clase y recauda més de 100.000 duros mensuals. Se contan 18 agents y 75 dependents de Comers; teninhi l' Estat 60 empleats y 'l Ferrocarril 100.

Aquesta població important es filla de nostres dias. La primera barraca que 's construí en la rocosa platja, ho fou en 1793, per uns desertors procedents de la Escala; y en 1802, lo Monastir de Besalú, á qui desde remotíssims sigles pertaneixian molts llochs del Comtat de Perelada, comensá á establir terrenos als dits desertors, ab los que s' hi ajuntarian alguns pescadors de Rosas, Cadaqués y la Selva, fins construirhi set casas-barracas.

En 1871 ó 72 s' aná poblant mercés á las exigencias dels travalls del ferro-carril, diventse á n' aquést l' estat en que 's troba actualment lo novell poble. (Devém aques-

tos datos á nostre consoci D. Pere Marés, regraciantli desde aquí son servey).

Visitat tot rapidament, tornárem á embarcarnos, sortint de la cala de Port-bou á mitja tarde.

La naturalesa restava com adormida en brassos de la calma. La superficie del mar s' extenia planíssima fins als últims termes del horisó, sense que ni 'l ventijol, al lliscar lleugerament damunt de l' aygua, imposés á aquésta lo més petit moviment. Lo sol, al enfonsarse en lo Ponent, colorejava de tons rosats la inmensa cortina del espay, en qui hi suravan peresosament las purpurinas boyras de la hora baixa; cap remor interrompia 'l silenci que per tot regnava; tan sols los remes, al estripar la forta coessió de l' aygua, despertavan monotona y pausadament la dolsa quietut, y una llarga estela brodada de petites bombollas se dibuixava á nostre pas per la crestallina planura.

Ab 3 horas se feu lo viatge, arrivant al Port de la Selva, qual vila restava silenciosa.

La nit havia ja extés sos negres crespóns enbolcallant ab la fosca lo firmament, las montanyas y la mar. Las atapahidas estrellas, enmirallantse en l' espíll de las ayguas, donavan una incerta claror, mentres impenetrable misteri s' espargia per tot arreu. Com temerosa de fer remor, fins la mar restava assossegada y son respir era blaníssim y suau.

En vista, donchs, d' una nit tan dolsa y preveyent aquelles emocións que sols la grandiositat dels espectacles de la naturalesa poden produir, resolguérem empendre 'l retorn al punt de nostra sortida, ó sia, lo port de Cadaqués.

Aixís ho férem. Lo seny de las horas de la parroquia del Port de la Selva acabava de donar $\frac{3}{4}$ de 12, interrom-

pent breument ab son vibrant y acompassat só lo sepulcral silenci y la quietut més absoluta.

Res tant fantástich com aquell viatge de nit, per las perillosas ayguas del cap de Creus. Semblava que la mort havia cobert ab sa negra mortalla á la naturalesa tota; tal era 'l quietisme absolut y la foscó que 'ns rodejava. Negre 'l cel, apenas los brillants estels donavan una llum esmortuïda; bruna la mar, ab sos sospirs y estranys remors omplian d'imponent misteri l'espai; aquells fréstechs rocáms, que si á la llum del dia 's mostran terribles, á la nit prenen l'aspecte de gegants endolats ó de sombras amenaçants.

De sopte, nostra imaginació, feta joguina de las bessadas del ensopiment, se figurava que aquellas moles inmovibles, perdian sa fermesa y que despertadas per nostra insólita visita s'arremolinavam atansantse, com volguent deturar nostre pas; y de vegadas, veyent la intrepidés nostra, fiats en un feble llahut y entre la més paorosa fosca, s'enretiravan respectuosament, fent com una remó esglayadora.

Los dufins, prenentnos, tal vegada, per companys en llurs excursions, venian saltant, saltant, fins á besar las voras del llahut, y avergonyits de son engany, á capbussóms s'amagavan en lo pregon de la mar, pera continuar sa via lluny de nosaltres.

Rendits per la son y 'l cansanci, puix que l'ausencia del vent contrariá nostra marxa, *fondejarem* al peu del rocám dit *la Caixa*, á las duas de la matinada. Las llargas horas ja no rodolavan apressadas ab son continuo afany, sino que semblava que fins éllas estavan subjectes á un fatigós ensopiment y á un desesperant quietisme.

A voltas, remors extranyas, com de sospirs y queixas,

nos dexondian prest; després tornava aquell silenci immens. Pera augmentar l' aspecte d' aquell quadro imponentíssim, aparegueren coronadas las masses negres que limitavan lo Nort, de una llarga renglera de foch, que reflectintse en las onas, semblava una gran serpent de ruenta escata, que lliscant damunt l' aygua volgués atansar nostre bot y fernos á tots pastura de sa encesa gola. Tal vegada aquell foch era fet pels pastors del Pirineu á fi de guardar llurs remats de la voracitat dels llops.

En tan anguniós estat, voltats de la immensitat, de la fosca, del més sepulcral silenci, á voltas interromput pels remors confosos de la nit, permanesquérem fins á trench d' auba, en qual punt un extremeixement de la naturalesa al dexondirse 'ns despertá de nostre estat d' ensopiment.

Dirigirem allavors nostres esguars envers lo Llevant y arran arran de la ratlla del horisó observárem una prima línea blanquinosa, que 's convertí després en rogenca, per fi en purpurina y per últim agrandintse ab magestuosa calma, prengué la forma d' un globo de foch y d' or, aplanat en sa part superior é inferior. Mentres tenian lloch aquestas transformacions, una ma invisible arreballava pausadament las foscas boyras en que la nit havia embolcallat lo firmament, y alashoras prengué aquést uns dolçissims tons rosats, purpurins y esmaltats de blau, enretirantse, com avergonyidas y enlluernadas, davant de la nova llum, las aclucadissas estrelles. La mar, que fins aquest moment havia estat quieta, se conmogué ab alegre frisansa, y rissá sa plana superficie ab infinita munió d' ondulants marors, espléndidament enriquidas ab tons los més bells, com si la aurora riallera hagués brodat de bri-

llants, topacis y esmeragdas los crestalls del mar, que reflectian los innombrables raigs de llurs pulits cayres, al dols bes del sol-ixent. Fins aquells espedats singles de ro-cams frèstechs, se vestiren ab vius colors purpuríns y roigs, y de sos tallats esqueys sortian á dols las cantadissas dels ausellets, que en élls fan sa niuhada, al empen-dre son vol envers la terra. La naturalesa tota, comensá á entonar lo grandíós y sublim càntich de la matinada; y 'l vent, dexondintse també de son llarch somni, prengué part en lo concert, omplint ab sas veus l' espay, la terra y 'l mar...

Nostre llahut empés per la inflada vela, volá lleugerament, capdellant ab la proa la blanquíssima y brillan, escuma. Tot, en fi, tornava á la vida, ab l' esclat d' alegria que porta la aubada. Virárem al peu del cap de Creus y una forta tramontana 'ns llensá ab vertiginosa rapidés per los brunyits crestalls que 'l sol platejava ab enlluerna-dora esplendidés.

Lo vent, que durant tota la nit nos havia mancat, fent llarga y fatigosa nostra via, penedit dels passats afanys, semblava que aumentés á dretas son poderós impuls, pera fernos arribar al terme de nostre viatge més aviat.

Ja las barquetas pescadoras omplian ab sas blanquissi-mas velas la mar; l' home unia 'ls alegres cants del tra-vall ab las armonias de la naturalesa desperta y 'ls ausells al deixar lo dols caliu de sos nius, volavan damunt nostre, més rápits que 'l vent, cridantnos lo bon jorn; los matisos y colors de las próximas montanyas, del mar y del cel do-navan al cor un dols benestar incomprendible.

Tot somreya, tot se despertava ab aquell vigor, ab aque-lla vida, ab aquella exuberancia espléndida del estiu.

A dos quarts de vuit *avàvem* lo llahut en la poética platja de Cadaqués, y donàvam per acabada la nostra excursió al Port de la Selva, St. Pere de Roda y Llansá.

PELEGRÍ CASADES Y GRAMÁTRES.
